

De Boodschappenman

Koopkracht in de praktijk

Koopkrachtdaling 2010 was grootste in 25 jaar

Voor het eerst sinds de vroege jaren tachtig zal de koopkracht enkele jaren achtereen dalen. De FNV voorziet problemen.

'Optelsom bezuinigingen treft zwakkeren extra hard'

Wethouder Asscher: laat een minister de maatregelen op elkaar afstemmen

Past het kabinet de maatregelen aan, of marcheert het door met de bril van de boekhouder? Dan heb je een ander land. Minder beschaafd

Amsterdam - Het kabinet heeft er 13,000 progressie in het bezit van de koopkracht in de voorbije maanden. Maar de bezuinigingen die de regering heeft aangekondigd, laten zien dat de koopkracht daalt. Het kabinet moet er voor zorgen dat de koopkracht daalt, dat is het probleem van de FNV. Het kabinet moet er voor zorgen dat de koopkracht daalt, dat is het probleem van de FNV.

Wethouder Asscher: laat een minister de maatregelen op elkaar afstemmen

Past het kabinet de maatregelen aan, of marcheert het door met de bril van de boekhouder? Dan heb je een ander land. Minder beschaafd

AMSTERDAM De koopkracht daalt in 2010 met een half procent. Dit is de grootste daling sinds 1985, meldt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Omdat de inflatie de laatste jaren maar een geringe stijging heeft gekend, zal de koopkracht in 2010 met een half procent dalen. Dit is de grootste daling sinds 1985, meldt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Omdat de inflatie de laatste jaren maar een geringe stijging heeft gekend, zal de koopkracht in 2010 met een half procent dalen.

Gepensioneerden en zelfstandigen worden het hardst getroffen

De FNV voorziet problemen. Gepensioneerden en zelfstandigen worden het hardst getroffen. De FNV voorziet problemen. Gepensioneerden en zelfstandigen worden het hardst getroffen.

Uitgaven aan armoede. In 2009 bleef de uitgave aan armoede op 12,2 miljard. Dit is de grootste daling sinds 1985, meldt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Omdat de inflatie de laatste jaren maar een geringe stijging heeft gekend, zal de koopkracht in 2010 met een half procent dalen.

AG roting alleen lijkt niet genoeg

AG roting alleen lijkt niet genoeg. De FNV voorziet problemen. Gepensioneerden en zelfstandigen worden het hardst getroffen. De FNV voorziet problemen. Gepensioneerden en zelfstandigen worden het hardst getroffen.

Colofon

Deze publicatie is een uitgave van de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA (Economie, Vrouwen en Armoede) van de Raad van Kerken en het arbeidspastoraat DISK (Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken). De publicatie verschijnt onder meer als special bij de Arme Krant van Nederland van oktober 2011.

Interviews:

Sandra van Berlo
Nel de Boer
Joan Bulder
Tomma Kooij
Jan Willem Menkveld
Ine Molenkamp
Henk Stam
Pieter Vos
Hub Vossen

Eindredactie:

Nel de Boer en Peter de Bie

Ondersteuning: Mariet Crijns

Opmaak: Peter de Bie.

Foto's: Peter de Bie, tenzij anders vermeld.

Drukkerij: Accuraat, Breda.

Oplage: 2500 exemplaren.

Papier: MultiArt (FSC mixed credit).

Secretariaatsadres:

Werkgroep Arme Kant
van Nederland/EVA
Luijbenstraat 17
5211 BR 's-Hertogenbosch
Tel. 073 - 6121939
E-mail info@armekant-eva.nl
Internet www.armekant-eva.nl

's-Hertogenbosch, oktober 2011

Inhoudsopgave

ZUINIGER DAN ZUINIG KAN NIET

De deelnemers.....	3
De boodschappenlijst	4
Wat opvalt aan de lijstjes.....	4
Wat opvalt aan de interviews	6
Andere ontwikkelingen	7
Tot slot.....	7
Dankwoord	7

DE INTERVIEWS

Een kopje koffie is twee broden - Cindy.....	8
Intermezzo: Eén kopje thee	9
Huishoudboekje Cindy (1)	10
Elke maand is het weer puzzelen - Henrike	11
Intermezzo: Vanuit de bijstand bezien	12
Huishoudboekje Henrike (2)	13
De realiteit van alledag - Marianne.....	14
Huishoudboekje Marianne (3).....	16
Onze levenshouding is 'tel je zegeningen'- Merel.....	17
Huishoudboekje Merel (4)	19
Ik vind mijzelf een bevoorrecht mens - Akke.....	20
Huishoudboekje Akke (5).....	22
Veel mogelijk zonder geld - Erna	23
Huishoudboekje Erna (6).....	25
Er wordt met twee maten gemeten - Cor.....	26
Huishoudboekje Cor (7).....	27
Stemmen op wie echt voor de armen opkomt - Leonie	28
Huishoudboekje Leonie (8).....	30
Ik heb ook mijn trots - Justine	31
Huishoudboekje Justine (9)	33
Dat raak je nooit meer kwijt - Mirjam	34
Ik heb geen geluk - Mahmoud	37
Alle dingen zijn moeilijk - Mike en Jean Claude	38

Hoe verder?.....39

Zuiniger dan zuinig kan niet

'De Boodschappenmand'. Onder die titel hebben wij dertien mensen met een laag inkomen geïnterviewd. Op ons verzoek vulden negen van hen een lijst in van hun maandelijkse inkomsten en uitgaven en lichtten in een gesprek hun lijst toe. Daarmee geven zij een inkijkje in hun dagelijkse leven. Want wat je te besteden hebt is van grote invloed op hoe je je leven kunt inrichten: of je ontspannen kunt leven of met maagpijn de eindjes aan elkaar probeert te knopen, in de hoop dat zich geen onverwachte tegenvallers zullen voordoen.

Al langere tijd vroegen wij ons af waar de term 'niet veel maar toereikend' op is gebaseerd, die sinds enige jaren door het Sociaal Cultureel Planbureau wordt gehanteerd. Daarmee wordt een armoedegrens aangeduid: als je inkomen niet-veel-maar-toereikend is, dan kun je, volgens het SCP, je net iets meer permitteren dan alleen maar het vervullen van de basisbehoeften die elk mens heeft aan onderdak, kleding en voeding. Wat 'basisbehoeften' zijn en wat 'niet-veel-maar-toereikend' is, is vastgelegd in criteria en uitgavenlijstjes die het SCP heeft ontwikkeld. Aan de hand daarvan wordt bepaald hoeveel mensen in Nederland als arm beschouwd moeten worden. En hoe arm: 'echt' arm (basisbehoeften) of 'nou, het valt nog mee' (niet-veel-maar-toereikend). Wij hadden al het plan om eens in onze achterban te peilen hoe dat zit met die basisbehoeften en of dat gevoel inderdaad bestaat dat je inkomen 'niet-veel-maar-toereikend' is. Hoe voelt dat dan? En wat houdt het in de praktijk van alledag in? Kortom, komen de boodschappenlijstjes van het SCP overeen met die van mensen die elke maand van een inkomen rond de armoedegrens moeten zien rond te komen?

De afgelopen maanden kwam er een reden bij om dit te onderzoeken, toen het Kabinet aankondigde de sociale zekerheid ingrijpend te gaan reorganiseren, wat tot flinke besparingen zou moeten leiden. Er werd een Wet Werken naar Vermogen

aangekondigd, die grote (inkomens) gevolgen heeft voor mensen die het al niet breed hebben. Bijvoorbeeld mensen die het, ondanks veel inspanningen, maar niet lukt om betaald werk te vinden en die dus afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering (WWB). Of mensen die al vanaf jonge leeftijd kampen met een ziekte of handicap, waardoor zij niet volledig arbeidsgeschikt zijn, maar aangewezen op aangepast werk en een WAJONG- of WSW-inkomen. Afgaande op signalen die ons geregeld bereiken dat zij nu al met moeite hun boodschappenmand kunnen vullen, wat voor gevolgen zullen ingrijpende bezuinigingen dan op hun leven hebben?

De deelnemers

De contacten met de geïnterviewden zijn tot stand gekomen via het netwerk van de anti-armoedebeweging. We hebben geprobeerd mensen te vinden met zo divers mogelijke achtergronden: alleenstaanden met/zonder kinderen, paren met/zonder kinderen, uiteenlopende inkomstenbronnen, autochtone/allochtoone achtergrond, mensen uit de grote

stad en uit de provincie. Naast het cijfermateriaal dat de boodschappenlijstjes opleveren, hebben we vooral de mensen aan het woord gelaten over hun ervaringen en dagelijkse besognes, om te laten zien wat er schuil gaat achter de cijfertjes en bedragen. Het merendeel van de mensen die we bereid vonden om mee te werken, wilde dat alleen doen als het anoniem kon: zij wilden niet herkenbaar zijn voor hun naaste omgeving of zijn bang dat openheid nadelige gevolgen zou kunnen hebben voor hun inkomen of rechtspositie. Anderen zijn de schaamte voorbij en hebben het gevoel dat zij niets te verliezen hebben. Voor alle deelnemers was een belangrijke overweging om mee te doen dat zij hoopten daarmee een bijdrage te leveren aan een afzwakking van de voorgenomen maatregelen.

De boodschappenlijst

De boodschappenlijst die mensen op ons verzoek hebben ingevuld is geen boodschappenlijst in de strikte zin van het woord, maar een lijst met verschillende soorten uitgaven die mensen moeten doen om te overleven en overeind te blijven. De lijst bestaat uit een deel met vaste lasten, waar iedereen mee te maken krijgt en niet omheen kan: kosten van onderdak (huur), energie (gas, water, elektriciteit) en premie verplichte zorgverzekering. Ook een aansluiting voor TV en Internet (tegenwoordig vaak een alles-in-één pakket waar ook een telefoonaansluiting onder valt) wordt als onmisbaar beschouwd en valt onder vaste lasten. Daarnaast zijn er 'vaste' lasten waar niet iedereen mee te maken krijgt, zoals uitgaven voor kinderopvang, maar die, als je er gebruik van maakt, wel vastliggen per maand. En uitgaven waar wel iedereen mee te maken krijgt, maar die per maand kunnen variëren, zoals vervoerkosten.

Maar waar vallen kosten voor voeding onder? Het is een vaste kostenpost, omdat niemand zonder voeding kan. En ook kun je rustig stellen dat een minimumbedrag per persoon aan eten en drinken nodig is om in leven te blijven. Daarbij hebben we het dan nog niet over gezond leven of gezonde voeding. Het SCP rekent bijvoorbeeld (in 2008!) voor een alleenstaande als noodzakelijk bedrag voor voeding per maand € 163,-. Dit is echter geen bedrag dat als vast bedrag automatisch op ons inkomen wordt ingehouden. In de praktijk zie je dan ook dat voeding bij uitstek als variabele kostenpost wordt gehanteerd. Als er tekorten zijn of onverwachte tegenvallers, dan is voeding een post waarop bezuinigd wordt. Dat gaat zó ver dat mensen, nadat ze hun maan-

delijkse vaste lasten hebben betaald - vaak via automatische inhouding - nauwelijks meer toekomen aan een lijstje met 'gewone boodschappen'. Hun boodschappenmand telt nog maar heel weinig artikelen.

Als je naar uitgaven kijkt, dan ligt het voor de hand die te leggen naast iemands inkomsten. Een veel voorkomende manier van kijken is: bepaal de vaste en variabele lasten per maand, tel die bij elkaar op, trek dat bedrag af van de maandelijkse inkomsten. Wat je dan overhoudt is 'vrij besteedbaar'. Dat kun je sparen of uitgeven aan iets 'extra's'. Een andere manier van kijken is: beschouw alleen de 'echte' vaste lasten (die waar je niet onderuit kunt, zoals huur, energie en zorgpremie) als vast en het overige als 'vrij besteedbaar'. In de praktijk is dat ook wat mensen met een minimuminkomen dikwijls doen. Van dat vrij besteedbare bedrag moeten dan alle andere uitgaven worden betaald: eten, kleding, vervoer en nog een heleboel meer. Dan kun je je afvragen hoeveel vrijheid er zit in dat 'vrij' besteedbare bedrag. In veel gevallen is sprake van een onvrij tekort. En dan ligt het ontstaan van schulden op de loer.

Wat opvalt aan de lijstjes

Schuldaflossing als vaste kostenpost

De afgelopen jaren is er steeds meer aandacht gekomen voor schuldenproblematiek. Niet alleen neemt het aantal mensen in Nederland dat schulden heeft toe, ook de hoogte van de schulden groeit.

Omdat het geen algemeen aanvaard idee is dat schulden er in een huishouden bij horen, hadden wij de post 'aflossing schulden' niet als zodanig in het lijstje opgenomen. Daar werden we bij het eerste

interview meteen op gewezen door Erna, die zei: "Ik kom in de lijst geen post 'schuldafflossing' tegen, terwijl dat voor mij een maandelijkse vaste uitgavenpost is." We hebben daarop de lijst aangepast en bij de post 'overige' toegevoegd: bijvoorbeeld 'schulden'. Een verstandig besluit: van de dertien mensen die wij geïnterviewd hebben, blijkt maar één persoon geen schulden te hebben. De overige twaalf hebben allen een bedrag ingevuld bij 'overige', waarbij het gaat om afbetaling van een kleinere of grotere schuld. Kijkend naar de oorzaak en herkomst van die schulden, gaat het in geen enkel geval om extravagante uitgaven, maar om gewone dagelijkse onderhoudskosten, die mensen niet meer kunnen betalen doordat hun levensomstandigheden plotseling ingrijpend veranderden en hun inkomen achteruitging. Of doordat hun inkomen, ook zonder grote verandering van omstandigheden, domweg te laag is om de noodzakelijke kosten van levensonderhoud te kunnen dekken. Opnieuw valt hier op, wat al duidelijk werd uit eerder onderzoek: dat bij echtscheiding het dikwijls de vrouw is die voor de schulden opdraait uit de eerdere gemeenschappelijk gevoerde huishouding (M. de Cock, A. Hak en M. Hazenberg, 'Het kind van de rekening', een onderzoek naar alleenstaande moeders in de schuldhulpverlening uit 2009).

Vergelijking met SCP-norm

In tabel 1 maken we een vergelijking tussen de door ons geïnterviewden en de SCP-normen.

Het meest in het oog lopende verschil tussen de door het SCP aangehouden norm en de echte boodschappenlijsten van de geïnterviewden is het bedrag dat SCP rekent voor vaste lasten en het vervolgens logischerwijs resterende bedrag dat dan beschik-

Tabel 1 - Vergelijking inkomen en uitgaven geïnterviewden met SCP-norm

Nummer huis- houdboekje	SCP	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Soort huishou- den	Alleenstaand Equiv. fact. 1*	Eén ouder drie kk	Eén ouder zes kk	Eén ouder twee kk	Twee ouders één kind	Eén ouder één kind	Eén ouder drie kk	Alleenst. man	Alleenst. vrouw	Twee ouders twee kk
Inkomen**	1030	1551	1882	1134	2113	1505	1418	1128	1506	1863
Totaal vaste lasten**	627	1139	1224	970	1269	1216	1335	1014	1448	1253
Variabel te besteden	403	412	658	164	844	289	83	114	58	610

* De SCP-norm (kolom 2) geldt voor een alleenstaande; voor andere huishoudens moet een vermenigvuldigingsfactor (equivalentiefactor) worden toegepast.

** Inkomen is inclusief de zorgtoeslag. Bij het netto-inkomen dat het SCP hanteert hebben wij de maximale zorgtoeslag (€ 69,-) voor een alleenstaande met een WWB-uitkering bijgeteld om de inkomens goed vergelijkbaar te maken.

baar is voor variabele kosten. Zonder uitzondering blijken de geïnterviewden in de praktijk hogere vaste lasten te hebben dan het SCP aanhoudt, soms tot bijna twee keer zo hoog. Dat betekent automatisch dat zij evenredig veel minder 'vrij' te besteden hebben aan dingen als voeding, kleding, onderhoud en vervanging van meubels en apparaten, laat staan dat zij geld hebben voor uitgaan of vakantie. Je ziet dan ook in de boodschappenlijstjes dat veel geïnterviewden nauwelijks hun variabele uitgaven hebben gespecificeerd: vaak staat er alleen een bedrag ingevuld bij voeding, een enkele keer nog een klein bedrag bij de post verzorging of uitgaan en cadeautjes. Aan de normbedragen die het SCP specificeert voor afzonderlijke posten als kleding (€ 48,-), vervanging en onderhoud (€ 90,-), verzorging (€ 19,-), vakantie (€ 22,-) etc. komt niemand toe. Een ander opvallend punt is dat de geïnterviewden in ruim de helft van de gevallen minder uitgeven aan huur, maar vaak aanzienlijk meer aan energiekosten dan de SCP-norm. Dat zou erop kunnen duiden dat mensen met een minimuminkomen vaak in slechtere en minder goed geïsoleerde huizen wonen.

Ook lijkt het SCP er van uit te gaan dat de zorgtoeslag die mensen met een laag inkomen ontvangen volledig hun ziektepremiekosten dekt,

wat vrijwel nooit het geval is. Daarbij wordt slechts een miniem bedrag gereserveerd voor aanvullende ziekte- of tandartskosten en andere verzekeringen (€ 36,-). Tenslotte wordt ook hier weer bevestigd wat

voortdurend in armoedestatistieken en studies naar voren komt: dat alleenstaande ouders met kinderen het op alle fronten het zwaarst hebben en het meest achterblijven bij de gehanteerde richtlijnen.

Tabel 2 - Normbedragen SCP voor basisbehoeften + niet-veel-maar-toereikend

SCP	
Inkomen	
Netto-ink. = inkomen – zorgtoeslag	961
Vaste lasten	
(48 + 25) Energie (gas + electra)	73
Huur / hypotheeklasten	339
Water	8
Zorgpremie minus zorgtoeslag	0
Verzekeringen	36
Niet vergoede ziektekk	18
Gemeentelijke belastingen	0
Vast en/of mobiel telefoon / kabel / internet	46
Kinderopvang	0
Overig	18
Overige lasten	
(12 + 6) Vervoer	18
abonnementen / contributies	2
Overig (b.v. schuldaffossing)	0
Totaal vaste lasten	558
variabele lasten	403
(163 + 8) Voeding/schoonmaak	171
Kleding	48
Vervanging(app./meubels) = onderhoud huis/tuin etc.	90
Verzorging/kapper	19
Sporten/hobby (zie ook contributies)	15
(15 + 5) Uitgaan/cadeautjes/ zakgeld kk	20
Vakantie/incl vervoer	22
Overige (bezoek, iem. te eten, verjaardag vieren)	18
Totaal variabel besteed	403

Bron: 'Armoedegrens op basis van de Budgetbenadering - revisie 2010', Arjan Soede, SCP, Den Haag, maart 2011 (p. 15 en 19).

Wat opvalt in de interviews

Kwetsbaarheid

De kwetsbaarheid die mensen ervaren in hun dagelijkse bestaan: de enorme inspanningen die het de meeste geïnterviewden kost om overeind te blijven. Zij willen voldoen aan hun financiële verplichtingen (hun vaste lasten op tijd betalen), maar kunnen dan amper nog fatsoenlijk eten en zich kleden. En dat gaat gepaard met voortdurende zorg, vaak angst, dat er maar geen onverwachte dingen zullen gebeuren. Ook het feit dat er geen geld is voor ontspanning en vakantie draagt bij aan die kwetsbaarheid: de boog is voortdurend gespannen. In de woorden van een van de geïnterviewden: "Bij elke stap die ik zet denk ik 'te duur', je bent er 24 uur per dag mee bezig." Of Akke, die bang is voor wat er gaat gebeuren als haar zoon 18 wordt.

Gezondheid

De gezondheidsproblemen waar velen mee kampen. Aan de ene kant zijn soms juist die gezondheidsproblemen er de oorzaak van dat men een laag inkomen heeft: lichamelijke of psychische klachten vormen een belemmering bij het vinden van werk waarmee zelfstandig een fatsoenlijk inkomen kan worden verdiend. Ook drukken gezondheidsproblemen extra op een toch al laag inkomen doordat er vaak extra kosten zijn, die niet vergoed worden. Aan de andere kant dragen een lastige inkomenssituatie en weinig perspectief op verbetering daarvan ook bij aan spanning en gevoelens van uitzichtloosheid. Zoals Merel zegt: "Mijn man heeft een rotleven, hij heeft alles geprobeerd om aan het werk te komen, maar het is niet gelukt. Nu voelt hij zich nutteloos."

Sociaal isolement

Het sociaal isolement dat armoede met zich meebrengt. Ook dat is geen nieuw geluid, maar het blijft schrijnend: het gevoel er niet bij te horen, niet mee te kunnen doen en niet voor vol te worden aangezien. Dat komt ook tot uitdrukking in het niet (meer) aan sport kunnen doen (Cor), geen geld hebben voor hobby's (Marianne), geen kopje koffie in de stad drinken (Cindy), nooit eens mee naar de kroeg (Merel).

Bureaucratie en instanties

Hoe snel en gemakkelijk mensen in grote financiële problemen terecht kunnen komen, niet alleen door eigen beslissingen en veranderingen in hun leven, maar dikwijls ook door bureaucratie en falende overheidsinstanties: onjuist berekende toeslagen die pas veel later alsnog teruggevorderd worden, de lange wachttijd voordat een vraag om hulp bij schuldsanering in behandeling wordt genomen. Of de boete die een energiemaatschappij berekent als je overstapt omdat je bij een concurrent voordeliger uit lijkt te zijn.

Stijgende lasten

Allerlei vaste laste stijgen, terwijl het inkomen vrijwel hetzelfde blijft. Daardoor leggen de vaste lasten een steeds groter beslag op het (variabel) besteedbare inkomen.

Zoals Mirjam opmerkt: "Eerst had ik € 50,- per week voor voeding, nu nog maar € 30,-." En in de woorden van Akke: "Je wordt vindingrijk, maar het houdt een keer op: zuiniger dan zuinig kan niet."

Tevredenheid

Maar evenzeer valt op hoeveel tevredenheid er nog is. Als je het financieel eigenlijk steeds somberder inziet, om dan toch, zoals Akke, te kunnen zeggen: "Ik vind mijzelf een bevoorrecht mens." Of Merel, die als levenshouding heeft "Tel je zegeningen."

Gevolgen van Wet Werken naar Vermogen?

- Als de Wet wordt ingevoerd volgens de nu geldende voorstellen, krijgen de geïnterviewden die een

- WWB-uitkering hebben, te maken met de korting van 14% die op termijn wordt doorgevoerd. Van de geïnterviewden zijn dat Henrike, Cindy, Marianne, Akke, Erna, Justine, waarschijnlijk Mirjam en mogelijk Cor. Zet dat eens naast het 'variabel te besteden' bedrag in hun boodschappenlijst!
- Degenen die één of meer kinderen boven de 18 hebben (Marianne, Akke en Erna) die thuis wonen, krijgen te maken met de 'huishoudentoes'. Dat betekent dat het inkomen van die kinderen gerekend wordt tot het huishoudinkomen. Dat gezamenlijke inkomen wordt dan aangevuld tot één WWB-uitkering per huishouden.
  - Er komen ingrijpende wijzigingen in de WAJONG en WSW, maar mensen die nu onder zo'n uitkering vallen (Merel en Pim, Leonie) lijken die voorlopig te behouden. Vooralsnog lijken de veranderingen alleen nieuwe 'gevallen' te treffen.
  - Omdat we het hier hebben over de boodschappen die je kunt doen, kijken we vooral naar inkomenseffecten van de nieuwe wet. Er zitten ook nog andere kanten aan, bijvoorbeeld het voornemen om mensen te verplichten een tegenprestatie te verrichten voor de uitkering die ze ontvangen.

Andere ontwikkelingen

Ook als de hoogte van de uitkering niet (meteen) verandert, krijgen de geïnterviewden te maken met andere maatregelen die van invloed zijn op hun inkomen:

- Aangekondigde bezuinigingen op de huurtoeslag en zorgtoeslag (allen)

- Hogere premie voor de Zorgverzekering en forse verhoging van eigen risico (allen).
- Verlaging Kinderbijslag (mogelijk - deels - gecompenseerd door aanpassing Kindgebonden Budget) (alle geïnterviewden met kinderen).
- Bezuinigingen op WTCG (treffen Merel, Akke, Cor en Leonie).
- En voorts krijgen allen te maken met de 'gewone' prijsverhogingen van boodschappen, openbaar vervoer en andere dingen die jaarlijks duurder worden.

Tot slot

De boodschappenmanden van de geïnterviewden zien er verschillend uit, maar geen van alle is goed gevuld. We hebben niet expliciet aan mensen gevraagd of ze hun inkomen (niet-veel-maar) toereikend vonden. Maar als je geen geld hebt om kleren te kopen... als je bang bent voor het moment waarop je kind 18 wordt... als je moet kiezen of je vandaag zult ontbijten of warm eten... als je nooit op vakantie kunt... als je kinderen zeggen dat ze bijna niets van jou krijgen... als je bij elke boodschap die je doet, denkt 'te duur', dan mag je er van uitgaan dat iemand niet het gevoel heeft dat zijn of haar inkomen toereikend is. Deze uitspraken komen allemaal uit bijgaande

interviews en zijn gedaan voordat er wijzigingen in de WWB zijn doorgevoerd, vóórdát de bezuinigingsmaatregelen die werden aangekondigd op Prinsjesdag 2011 zijn ingegaan en vóórdát de WWnV is ingevoerd. We hopen dat beleidsmakers en anderen die op deze manier een inkijkje hebben gekregen in het leven van een aantal mensen met een minimuminkomen, zich gaan realiseren wat het betekent als door de overheid gesteld wordt dat 'we allemaal moeten inleveren' en dat 'de bezuinigingen iedereen treffen'. De geïnterviewden - en velen met hen - worden er veel harder door getroffen dan anderen!

Je hoeft niet helderziend te zijn om de verwachting uit te spreken dat, gelet op de hier gepresenteerde boodschappenlijstjes, in het licht van de aangekondigde wetswijzigingen en andere bezuinigingsmaatregelen, het beroep op voedsel- en kledingbanken zal toenemen en ook de schuldenproblematiek eerder toe dan af zal nemen. Want er komt een moment dat de rek eruit is: nóg zuiniger dan zuinig leven kan echt niet meer.

Nel de Boer

Dank!

We beschouwen het als een voorrecht dat de mensen die in deze publicatie aan het woord komen ons hun vertrouwen wilden schenken. Het getuigt van moed. Want het betekent nogal wat: buitenstaanders laten meekijken in jouw huishoudboekje. Daarmee geef je jezelf bloot en stel je je kwetsbaar op. Geen wonder dat de meesten dat alleen anoniem wilden doen. Tegelijkertijd zeggen vrijwel alle geïnterviewden dat ze graag hebben meegewerkt omdat ze de buitenwereld willen laten zien wat het betekent om van zo weinig te moeten leven, hoe weinig keuzemogelijkheden je dan hebt. Dus dat nóg zuiniger echt niet kan.

Een kopje koffie is twee broden

Op de dag dat ons nieuws bepaald wordt door de duizelingwekkende bedragen die de afgelopen dagen op de beurs verdampt zijn, spreek ik met Cindy (35 jaar), een jonge vrouw met drie opgroeiende kinderen. Cindy leeft al vele jaren van een bijstandsuitkering.

Ons gesprek gaat al snel over de berichten van de wereldwijde financiële crisis die het nieuws bepalen. Verhalen die Cindy niet kan begrijpen. "Hoe is het in godsnaam mogelijk dat je zoveel meer geld uitgeeft dan dat je in je beurs hebt." Een terechte verzuchting als je iets later ziet en hoort hoe zij maandelijks de eindjes aan elkaar knoopt.

De bedragen in het nieuws staan totaal niet in verhouding met haar leefsituatie. Haar huishoudboekje laat aan de inkomenskant bedragen zien van een inkomen op bijstandsniveau, aangevuld met enkele vaste maandelijksse toeslagen. Dat is het. Daar moet ze iedere maand mee zien rond te komen! Schulden kan ze zich niet permitteren. Momenteel moet ze maandelijks nog een kleine € 100,- reserveren voor de aflossing en rente van een schuld die ze enkele jaren geleden noodgedwongen maakte.

Schulden

Waar schulden toe kunnen leiden en welke impact schulden op het leven hebben, weet ze uit eigen praktijk maar al te goed. Enige jaren geleden heeft ze al eens langdurig in de schuldhulpverlening gezeten. Met drie kleine kinderen moest ze toen rondkomen van € 35,- leefgeld per week. De voedselbank was in die jaren nog niet actief en kon haar geen hulp bieden.

Nu weet ze met veel kunst- en vliegwerk haar maandelijksse vaste

lasten te betalen en haar kinderen en zichzelf van eten te voorzien. Maar dan is het ook op. Geld voor nieuwe kleren, voor aparte dingen is er niet. Zo zal ze nooit een kop koffie in de stad drinken, want zo zegt ze: "Dat zijn twee broden." Haar oudste dochter werkt in de weekenden voor haar eigen spullen. Ze weet en beseft maar al te goed hoe haar moeder maandelijks de eindjes aan elkaar moet knopen. Geld voor haar eigen uitgaven moet zij zelf verdienen.

Het grootste deel van haar leven woont Cindy al in een grotere stad van Zuid-Limburg. Geboren in een arbeidersgezin waarin de armoede en de sociale problematiek ook al schrijnend aanwezig waren, raakt zij tijdens haar periode op de middelbare school zwanger. Ze sluit wel nog de MAVO-opleiding met een diploma af. Maar verhuist dan, samen met haar dochtertje en haar toenmalige vriend, naar het buitenland. Na een jaar komt ze terug om haar inmiddels ernstig zieke moeder te verzorgen. In deze periode heeft zij enkele tijdelijke banen die, gezien haar geringe opleiding, nooit omgezet worden in een vast dienstverband.

Na het overlijden van haar moeder krijgt ze een nieuwe relatie. Een zeer problematische periode in haar leven breekt aan. In 2002 krijgt ze een tweeling, maar in diezelfde periode belandt ze ook in de schuldsanering. Met het geringe bedrag dat ze per week mag besteden, weet ze de kinderen te verzorgen. Maar dat gaat uiteindelijk ten koste van haarzelf. Ze verwaarloost zichzelf daarbij volledig.

Psychische problemen

Naast de enorme schulden, ontstaan in deze periode ook grote psychische problemen. Die problemen

zijn uiteindelijk zo ernstig dat zij tot tweemaal toe opgenomen wordt op een PAAZ-afdeling. Na de tweede opname maakt ze een duidelijke keuze voor de kinderen en haar eigen gezondheid. Zo beëindigt zij ook de relatie met haar partner. Langzaam krijgt ze weer grip op haar leven. Maar in deze periode ontwikkelt zich ook een andere lichamelijke ziekte die er uiteindelijk toe zal leiden dat zij, vanwege lichamelijke beperkingen, een WSW-indicatie ontvangt.

Vanaf het begin beseft Cindy dat deze indicatie haar voor de rest van haar leven in de bijstand zal houden. Zo zal zij altijd aangewezen zijn op aangepast werk. Werk dat, zeker gezien de arbeidssituatie in deze regio, nauwelijks te krijgen is en vaak ook alleen maar van tijdelijke aard is. Uiteindelijk heeft zij sinds haar indicatie nog geen enkel serieus aanbod ontvangen. Wel vreest zij nu dat zij, vanuit de nieuwe wetgeving (WWnV), opgeroepen zal worden voor banen die, gezien haar arbeids-handicap (reuma), niet optimaal zijn, maar waar ook geen reële en echte toekomstkansen liggen.

Plek gevonden

Met vragende ogen en een diepe zucht geeft zij aan dat zij graag bij het moedercentrum 'De Heksenketel' wil blijven. Hier heeft zij haar plek gevonden. Hier heeft ze vriendschappen opgedaan, worden verhalen over het leven gedeeld, wordt kleding geruild. Hier wordt samen gegeten, wordt het leven daadwerkelijk geleefd en gedeeld!

Cindy heeft zich in de afgelopen jaren binnen dit moedercentrum kunnen ontwikkelen tot een vrouw die weet wat ze wil, die opkomt voor haar belangen. Op deze plek heeft zij

Cindy

zich vanuit haar eigen kracht kunnen ontwikkelen. Ze schittert als ze zegt dat zij nu het gevoel heeft nuttig werk voor de samenleving te verrichten. Oké, het is wel vrijwilligerswerk, maar voor haar absoluut niet minder belangrijk. Ook al krijgt ze er geen salaris voor. Het is werk dat er toe doet. Vanuit de vrijwillige kinderopvang, waar ze met haar tweeling jaren geleden naartoe kwam, is zij in dit moedercentrum doorgegroeid tot de huidige algemeen ondersteuner. Daarnaast zit ze voor de cliëntenbelangen in de plaatselijke WMO-adviesraad. Ze geeft stem aan mensen die in dezelfde positie zitten.

Maar ze is bang dat haar plek binnen het moedercentrum straks niet als een (reguliere) arbeidsplaats wordt gezien. Ze vreest dat zij verplicht wordt om te solliciteren naar een functie waar ze uiteindelijk toch geen toekomst kan opbouwen, een arbeidsplek waar uiteindelijk toch geen of onvoldoende rekening gehouden wordt met haar ziekte.

Kiezen voor zichzelf

Op mijn vraag hoe zij terugkijkt op haar leven, geeft ze aan dat ze het gevoel heeft dat ze heeft gefaald. In haar jeugdige enthousiasme had ze zich haar toekomst zo anders voorgesteld. Haar ideaalplaatje bestond uit een vervolgstudie na de middelbare school (MAVO en HAVO). En daarna een leuke baan, een goede relatie en daarna pas kinderen.

Maar de eerste zwangerschap overkwam haar en bepaalde uiteindelijk ook een groot deel van haar verdere leven. Een leven waarin ze eigenlijk altijd koos voor de ander en nooit voor zichzelf. Maar nu haar kinderen groter worden vindt ze het tijd geworden om ook te kiezen; te kiezen voor zichzelf.

Eén kopje thee

“Mensen in de bijstand moeten zuiniger leren leven”, zei een vrouw in een duur mantelpakje die tegenover mij zat. “Mensen in de bijstand moeten als ze een kop thee zetten, niet een liter water opzetten, maar een klein beetje. Precies genoeg voor één kopje.” Ik dacht: “Van wat voor planeet kom je?” Ik vroeg aan haar of ze het normaal vond dat chronisch zieken, Wajongers, bijstandsgerechtigden en pgb-houders uitgekotst worden door deze overheid. Antwoord kreeg ik niet.

Iedereen moet zijn eigen verantwoordelijkheid nemen, is het motto van dit Kabinet. Ik noem dit een kopje-thee-oplossingsmentaliteit. Ik zit al jaren

te wachten op een heel andere oplossing. Op een overheid die zegt: “Hier heb je voldoende geld om die thee te kunnen kopen die je lekker vindt, thee waarvan je op de been kunt blijven en waardoor je op een zinvolle wijze maatschappelijk betrokken kunt blijven.” Geen luxe, maar voldoende geld om de vaste lasten, medische zorg en overige leefkosten van te kunnen betalen.

Tjitske Bongers, Heerenveen
Bron: Trouw, 12 augustus 2011

Huishoudboekje Cindy (I)

Cindy, één ouder, drie kinderen (18-)

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering	931,00	
Salaris		
Studiefinanciering		
Huurtoeslag	231,00	
Zorgtoeslag	70,00	
Kinderbijslag	200,00	3 kinderen
WTCG		
Bijzondere bijstand		
Overig /KGB	119,00	
Totaal	1551,00	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	479,00	
Energie	179,00	
Water	18,40	
Zorgpremie	113,00	
Verzekeringen	21,47	W.A./Inboedel en uitvaart
Gemeentelijke belastingen		
(Vaste) telefoon / kabel / internet	38,00	
Kinderopvang		
Overig	100,00	Afbetaling en rente 2 leningen (tijdelijk tot medio 2012)
Overige lasten		
Vervoer	50,00	Kosten openbaar vervoer
Abonnementen / contributies		
Mobiele telefoon	40,00	
Overig	100,00	Bij de overstap naar een andere energiemaatschappij werd ze geconfronteerd met extra kosten (boete)
Totaal	1138,87	
Variabele lasten / vrij besteedbaar		
Eten	396,13	
Kleding		
(Vervanging) apparaten, meubels, e.d.		
Verzorging		
Kapper		
Uitgaan / cadeautjes/ zakgeld kinderen	16,00	De twee jongste kinderen ontvangen € 2,00 per week
Vakantie		
Overig		

Elke maand is het weer puzzelen

Henrike is 36 jaar en is een alleenstaande moeder met zes kinderen. Ze heeft een dochter van 16 jaar die in klas 3 van het VMBO zit, beroepsgerichte leerweg. Ze heeft een zoon van 12 jaar die naar het VMBO gaat. De tweede zoon is 10 jaar en zit op het speciaal onderwijs vanwege leerproblemen (LOM). Een dochter van 8 jaar zit in groep 5 en een dochter van 4 jaar in groep 1. Tenslotte heeft ze nog een zoon van 2 jaar, thuis.

School en vakantie

Op de vraag of de kinderen meegaan op schoolreisje/schoolkamp antwoordt Henrike

"Ja, want de gemeente betaalt het schoolreisje/kampgeld."

Betaal jij de vrijwillige ouderbijdrage op school? Je weet dat je dat niet verplicht bent om te betalen?

"In de ouderbijdrage zit hier ook het schoolreisje, dat deel betaalt de gemeente en ik betaal alleen de administratiekosten."

Gaan jullie op vakantie?

"Nee, daar hebben we geen geld voor. Ik ben al blij dat de kinderen op schoolreisje gaan en dat er hier in de zomer vakantieactiviteiten door de buurtvereniging worden georganiseerd. Het lidmaatschap van de buurtvereniging kost 10 euro per jaar."

Groot gezin

Je bent getrouwd geweest met een Turk. Met hem heb je zes kinderen gekregen. Kun je daar iets over vertellen?

"Ik was 20 toen ik met hem trouwde en wilde vanaf het begin een groot gezin. Hij was wel van Turkse afkomst, maar geboren en getogen hier in Twente en sprak net zo makkelijk Twents als ik. Dat was dus allemaal heel vertrouwd. Ik ben Moslima geworden omdat ik mij kon vinden in de Koran en onze kinderen een Islamitische opvoeding mee

wilde geven. Ook na de scheiding blijf ik ze een Islamitische opvoeding geven. In 2003 zijn we gescheiden en heb ik vier jaar lang een bijstandsuitkering gehad. In 2007 zijn we weer gaan samenwonen, maar in 2009 toch definitief uit elkaar gegaan. Toen woonden we in Slagharen en ik wilde graag terug naar Nijverdal."

Verhuizing

Je vertelde dat je sinds april van dit jaar in dit huis woont. Wat was de reden dat je uit je andere huis moest?

"In het andere huis zaten we tijdelijk.

Dat was een koophuis dat tijdelijk verhuurd werd totdat er een koper gevonden zou worden. Een heerlijk huis met zes slaapkamers. Helaas is het huis waarin we nu wonen kleiner (vier slaapkamers). Aan dit huis waren wel overnamekosten verbonden, maar dan lieten ze o.a. het laminaat liggen voor 750 euro. In overleg met de gemeente zijn de minimaregelingen gebruikt om de 750 euro te betalen, waardoor de balletlessen van mijn dochter niet helemaal betaald konden worden dit jaar. Ik moest nog 10 euro bijbetalen. Ook de zwemlessen van de andere twee kinderen moest ik dit jaar zelf betalen, maar gelukkig zwemmen ze binnen niet al te lange tijd af."

Ben je door de verhuizing en de scheiding in de schulden geraakt?

"Ja, door de scheiding bleef ik met een tandartsschuld zitten van 1700 euro die in drie jaar afbetaald moet worden (68 euro per maand). Ik heb nu nog ongeveer 18 maanden te gaan. En na de verhuizing kwam de eindafrekening van Essent 366 euro die in drie maanden moest worden afbetaald, en een waterrekening van 24 euro. Beide zijn afbetaald. Maar daarna kwam nog een rekening van de gemeente die in 2009 een

rekenfout had gemaakt en nu nog 455 euro tegoed heeft. Daar mag ik een jaar over doen en de belasting had zich over 2010 verrekend en die 450 euro is met het vakantiegeld verrekend. Allemaal tegenvallers dus. Op dit moment is er geen geld voor kleerkasten in dit huis. Dus zitten de kleren nog in dozen."

Steeds minder te besteden

Als je je bijstandsuitkering van 2003 vergelijkt met die van nu, valt je dan iets op? Of is alles gelijk gebleven?

"Ik heb het idee dat ik steeds minder te besteden heb. Het eten wordt niet alleen duurder maar ook schoenen en kleding, eigenlijk alles. Elke maand is het weer puzzelen om rond te komen."

Maak je gebruik van de voedselbank?

"Nee, want die is er niet in Nijverdal."

Wie van je kinderen heeft een fiets?

"Allemaal, grotendeels betaald door mijn moeder. Ik heb zelf ook een fiets. We doen alles op de fiets, want openbaar vervoer is te duur."

Ik zie dat jullie een computer hebben. Wie heeft de computer betaald?

"Het is een oude computer die ik heb meegenomen na mijn scheiding. Ideaal voor de oudste twee. Helaas is er geen printer. Daar is geen geld voor. Mijn oudste dochter heeft een poosje een folderbaantje gehad, maar dat ging ten koste van haar schoolwerk. Daar is ze dus mee gestopt, want school gaat voor." Ik zie slotjes op de tanden van je oudste dochter zitten. Worden de bezoeken aan de orthodontist door de zorgverzekering vergoed?

"Voor zover ik weet wel."

Werken?

Met 6 kinderen, waarvan de jongste nog niet schoolgaand is, lijkt het me moeilijk om er buitenshuis bij te gaan werken. Hoe ervaar je dat zelf?

Henrike

"Het huishouden doen voor mijn gezin kost al mijn tijd. Hier in de gemeente gaat men er nog vanuit dat je jongste 5 jaar moet zijn voordat een bijstandsmoeder moet gaan

werken. Maar dan nog: ik heb geen gerichte opleiding en zou hooguit een baantje moeten zien te vinden dat ik in de schooluren zou kunnen doen of thuis, en dan 's avonds mijn

eigen huishouden doen."
Wat is de reden dat je ex geen alimentatie betaalt?
"De sociale dienst is er nog mee bezig om dat van hem te krijgen."

Vanuit de bijstand bezien

Als promovendus aan een Nederlandse universiteit verdien je ruim €1500,- netto per maand om een kritische blik op de wereld te werpen en als het even kan ook maatschappelijke betrokkenheid te tonen door je bijvoorbeeld te mengen in publieke debatten. Hierbij discussiëren sociale wetenschappers meestal over de hoofden van de mensen die ze bestuderen heen, om inzicht te verwerven in onderwerpen als armoede of criminaliteit. Ze kijken naar, en vinden van alles van de positie van werklozen, vrouwen, gepensioneerden of bijvoorbeeld gelovigen in Nederland. In plaats van iets te zeggen over mensen in de bijstand wil ik iets zeggen over het uitzicht vanuit de bijstand op het leven in Nederland. Met andere woorden, hoe is het om in de bijstand te zitten?

Waarom is dit een relevante vraag? Er worden momenteel ruim 300 duizend bijstandsuitkeringen verstrekt, meer dan in 2010... De bijstandsuitkering bedraagt momenteel € 656,93 netto per maand voor alleenstaanden tussen de 21 en 65 jaar. Onder hen een groeiende groep jongeren onder de 27 jaar die in 2010 zijn overgeheveld van de wet Werk en Bijstand naar de optimistisch klinkende Wet investeren in jongeren. Om te onderzoeken hoe het is om (na aftrek vaste lasten) van 250 euro 'leefloon', zoals men dat in Vlaanderen noemt, per maand - dat is ongeveer 8 euro per dag,- rond te komen, wilde ik dat onderkennen. In de maand mei leefde ik samen met een aantal gelijkgezinden op bijstandsniveau. We trokken 250 euro uit de muur en deden afstand van de pinpas, en dus ook van de mogelijkheid om oneindig te spenderen. Binnen een mum van tijd zakte de figuurlijke luxebriil van mijn neus en verving het krappe budget deze tijdelijk voor een wankel montuur met heldere glazen. Door deze bril zag ik op korte termijn een aantal zaken radicaal anders. In het blikveld van de bijstand kregen stabiele concepten als tijd, geld en relaties een andere bete-

kenis. Op dag één van de bijstandsmaand brak mijn fietsketting en besefte ik dat de reparatie 10% van mijn maandbudget op zou slurpen. Ook werd direct duidelijk dat ik me niet veel meer van dit soort onvoorzienbare kosten kon veroorloven. Dit had tot gevolg dat ik de rest van de maand hoopte dat ik niet echt zonder geld zou komen te zitten. Ik begon uit alle macht voorzorgsmaatregelen te nemen om rampscenario's die opdoemden, te voorkomen. Bezuinigen op eten was het makkelijkst. Zolang je niet teveel bezoek krijgt kun je karig leven. Maar het reguleren van geldgebrek kostte veel tijd. Albert Heijn bleek een valse vriend en ikzelf een hopeloze yup die noch de prijs van een ei kende, noch de plekken waar ik terecht kon in mijn zelfverkozen positie.

Sociale ontmoetingen met mensen die niet in de bijstand zitten werden ronduit ingewikkeld, zowel voor hen als voor mij. Ik wilde geen aalmoezen en zij wilden mij niet op kosten jagen. En dus kon ik me maar beter afzonderen. Niet naar een terrasje, niet naar de bioscoop, niet meer met de trein en zeker niet uit eten in een restaurant. Afspraken vinden namelijk plaats op plekken waar mensen consumeren na een dag verdienen. Maar in de bijstand verdien je niet genoeg en consumeren betekent juist tijd investeren in het minimaliseren van spenderen. Aangezien sociale afspraken ofwel tijd, ofwel geld, of allebei kosten, zijn ze dus te prijzig. Bedenk maar eens een waardevolle samenkomst die helemaal niets kost in termen van geld of tijd. Bij een gesprek hoort een drankje, bij een vrijpartij een anticonceptiemiddel, bij een baan een garderobe en bij een reis een vervoersmiddel. Vanuit de bijstand bezien ben je dus altijd op weg naar nergens. Door de bijstandsbriil heb ik een heldere blik gekregen op de streepjescode van het sociale leven in Nederland.

Femke Brandt is promovenda aan de Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit Sociale Wetenschappen. Uit 'Waterstof', krant van Waterland, juli 2011.

Huishoudboekje Henrike (2)

Eén ouder, zes kinderen (18-)

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering	1044,80	
Salaris		
Studiefinanciering		
Huurtoeslag	294,00	
Zorgtoeslag	70,00	
Kinderbijslag	473,54	
WTCCG		
Bijzondere bijstand		
Overig (b.v. alimentatie)		
Totaal	1882,34	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	565,00	
Energie	221,00	
Water	63,00	
Zorgpremie	120,35	
Verzekeringen	18,00	
Gemeentelijke belastingen	0,00	
(Vaste) telefoon / kabel / internet	80,00	Internet + 2 mobiele abonnement
Kinderopvang	0,00	
Overig (b.v. schulden)	68,00	Wordt direct ingehouden*
Overige lasten		
Vervoer	11,00	
Abonnementen / contributies	68,00	Zwemles 2 kinderen
Mobile telefoon		Zit in pakket met internet
Overig	10,00	School/buurtactiviteiten/fietsen
Totaal	1224,35	
Variabele lasten / vrij besteedbaar		
657,99	657,99	
Eten	484,45	
Kleding		Kleding en goede schoenen voor de kinderen worden gekocht als de kinderbijslag binnen is.
(Vervanging) apparaten, meubels, e.d.	0,00	En wat nodig is in het huishouden wordt aangevuld, rekeningen worden betaald. Er is voorlopig geen reserve.
Verzorging	5,00	
Kapper	25,00	
Uitgaan / cadeautjes	0,00	
Vakantie	0,00	Zie verder interview.
Overig Essent /Waternet schuld	157,00	

De realiteit van alledag

Voor Marianne was het schrikken toen ze de gegevens in haar huishoudboekje ingevuld had. "De realiteit van alledag lijkt op papier nog harder dan de werkelijkheid."

Ze beseft terdege dat ze maandelijks met zeer weinig geld moet rondkomen. Zeker nu haar jongste dochter onlangs achttien jaar geworden is en volgens de overheid op eigen financiële benen staat. Alleen is de uitkering die haar dochter nu als thuiswonende ontvangt beduidend minder dan de kortingen die Marianne op haar inkomsten gekregen heeft. Zo vervalt, naast de lagere basisuitkering, de kinderbijslag. Daarnaast kan ze ook niet rekenen op een bijdrage van haar dochter voor het huishouden. Ze is bevreesd waar het schip uiteindelijk strandt.

Voor de dochter is de (geringe) maandelijks basisuitkering een stimulans om haar uitgavenpatroon op te schroeven. Inmiddels zit zij na drie maanden al diep in de schuld. De spanning is in huis behoorlijk te snijden. Naast de financiële zorgen is Marianne enorm bang voor de toekomst van haar dochter. Bij verschillende instanties heeft ze in de afgelopen maanden al vaker aan de bel getrokken. Jammer genoeg heeft een en ander niet geleid tot een daadwerkelijke aanpak en hulp richting haar dochter.

Marianne (52) is als oudste dochter geboren in een gezin van vijf kinderen. Haar vader was schilder en kwam, vanwege rugklachten, al vroeg in de WAO terecht. Daardoor had het ouderlijk gezin het financieel niet breed. Marianne volgt, nadat zij haar de middelbare school (LHNO) afgesloten heeft, een verpleegopleiding. Deze opleiding maakt ze niet

af. Ze kiest er al snel voor om in het ziekenhuis te gaan werken als poets-hulp. Meer dan tien jaar verricht zij dit werk naar volle tevredenheid. In de jaren dat ze nog thuis woont, moet zij haar loon aan haar ouders afdragen. Zeker voor die tijd een normaal gegeven.

Haar eerste huwelijk mislukt jammer genoeg. Na twee jaar scheidt ze van haar eerste man. Een illusie armer, maar ook een dochter rijker. Voor haar begint dan een leven in de bijstand. Het is een leven van kijken hoe een en ander financieel aan elkaar geknoopt kan en moet worden.

Liefde maakt blind

Vanuit de liefde voor haar nieuwe vriend verhuist zij, met haar dochter, naar het buitenland. Samen krijgen ze nog een dochter, maar ze ontdekt al snel dat er iets gigantisch mis is

in haar relatie. Uiteindelijk vlucht ze en komt, na enkele omzwervingen, met haar twee kinderen weer bij haar moeder wonen. Hier komt haar leven weer in normaler vaarwater en krijgt ze na verloop van tijd een eigen huurhuis. In deze periode werkt ze ook volledig mee aan alle projecten die via gemeente en andere (uitkerings)instanties aangeboden worden.

Zo gaat ze, op aanraden van deze instanties, een MEAO-opleiding voor herintreders volgen. Dat is een stap die ze zet omdat haar wordt voorgehouden dat de prognose voor een betaalde baan met deze opleiding goed zou zijn. Maar die betaalde baan bleef na het behalen van haar diploma uit. Tot op de dag van vandaag heeft zij nog geen dag in de administratieve sector gewerkt. Na iedere sollicitatie kreeg zij te

Marianne

horen dat ze te oud of te duur was of te weinig ervaring had. Een deprimerende ervaring! Gelukkig heeft de studie haar wel verder gevormd en heeft zij zich ook meer kunnen ontwikkelen.

Heksenketel

Op enig moment komt Marianne in contact met het moedercentrum De Heksenketel in Heerlen. Op deze plek ontdekt zij nog vele verborgen talenten bij zichzelf. Zo komt hier haar meer creatieve kant boven drijven en na verloop van tijd is zij binnen dit centrum zeer actief betrokken bij onder meer het PR-gebeuren. Samen met andere vrouwen is zij de 'ambassadeur' en verkoopt zij de plek, die voor haar en vele anderen zo belangrijk is, met verve. De Heksenketel is een plek waar ze zich thuis voelt, waar ze wordt gewaardeerd en gerespecteerd om wie ze is.

Hartenkreet

Op mijn vraag of Marianne een hartenkreet wil meegeven veert ze op. "Natuurlijk: vertel maar dat politici en beleidsmakers echt en goed moeten luisteren naar onze verhalen. En dat ze deze verhalen ook daadwerkelijk serieus nemen." In de afgelopen jaren heeft ze, ook binnen De Heksenketel, genoeg bestuurders gezien die kwamen kijken en luisteren naar de verhalen van de vrouwen in de bijstand. Maar terug achter hun bureau waren ze, in de ogen van Marianne, de praktijk van alledag allang weer vergeten.

Haar ervaring is dat de samenleving vaak vanuit vooroordelen denkt, kijkt en handelt. Zo gaan we er vanuit dat mensen in de bijstand niet willen werken. Meestal ligt het anders en veel genuanceerder. Immers, iedere situatie is uniek en nooit hetzelfde. Maar door de overheid

en veel instanties wordt alles vanuit vaststaande protocollen benaderd en geregeld.

Ze ziet het, zeker met de nieuwe wetgeving op het terrein van sociale zekerheid, zeer somber in. In de afgelopen jaren heeft ze op meerdere terreinen haar beste wil getoond. Steeds met een negatief resultaat. En nu zou ze vanuit de nieuwe 'Wet werken naar vermogen' (WWnV) wel aan de slag kunnen of moeten. "Schei toch uit, wie wil mij nu nog? Nu ben ik zeker te oud en daarnaast heb ik ook nog enkele lichamelijke klachten. Mijn toekomst is weg." Maar met haar toekomst is ook haar vertrouwen in de overheid en de maatschappelijke organisaties verdwenen. Zeker als ze daarbij denkt aan de hulpvraag die haar dochter nodig heeft, maar waar geen of slechts een beperkt antwoord op komt.

Huishoudboekje Marianne (3)

Eén ouder, één kind (18+)

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering	796,13	Door bereiken 18-jarige leeftijd dochter heeft enorme inkomensterugval plaatsgevonden: De alleenstaandenuitkering is met 77,58 gekort i.v.m. inwonen van dochter.
Huurtoeslag	218,00	
Zorgtoeslag	70,00	
Kinderbijslag		
Overig (Bijdrage dochter als inwonende meerderjarige)	50,00	Gemeente stelt dat deze bijdrage hoger is (77,58), maar gezien uitkering en kosten dochter betaalt zij aan moeder 50 p/mnd.
Totaal	1134,13	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	464,17	
Energie }	131,00	
Water }		
Zorgpremie	141,70	125,04 p/mnd (premie voor de zorgverzekering) + de eigen jaarlijkse risico bijdragen en tandartskosten 200,00 per jaar
Verzekeringen	27,33	Betr. uitvaart/inboedel en WA
Gemeentelijke belastingen	5,00	Hondenbelasting
(Vaste) telefoon / kabel / internet	70,00	
Overig	36,00	Rente + afbetaling van lening
Overige lasten		
Vervoer	75,00	
Abonnementen / contributies	15,00	
Mobiele telefoon	5,00	
Totaal	970,20	
Variabele lasten / vrij besteedbaar		
Eten	148,93	Verzorging betreft vooral ook de huisdieren. Houden van huisdieren wordt gezien als luxe, maar voor Marianne van groot belang. In de oude situatie was dit geen probleem, maar bij de verandering van uitkering gaat het hier m.n. duidelijk knijpen.
Kleding		
(Vervanging) apparaten, meubels, e.d.		
Verzorging	15,00	
Kapper		
Uitgaan / cadeautjes		
Vakantie		
Overige		

Onze levenshouding is 'tel je zegeningen'

Merel is een vrouw van 32, getrouwd met Pim, die 33 is. Zij hebben een dochtertje van ruim twee jaar. We beginnen ons gesprek aan de hand van de door Merel ingevulde boodschappenlijst. Zij merkt op dat zij en haar man sowieso het eigen risicobedrag van de zorgverzekering (€ 170,- per volwassene) altijd moeten betalen. Dat komt niet voor in de boodschappenlijst. Ook is te verwachten dat het bedrag dat zij nu te besteden hebben na aftrek van vaste lasten binnenkort lager zal zijn dan aangegeven, doordat ze waarschijnlijk gaan verhuizen van een flat naar een eengezinswoning, met het oog op hun dochtertje.

Terneergeslagen

Deze tijd van politieke onzekerheid maakt het eng om de woning waar ze nu in zitten op te geven. "Maar", zegt Merel, "het leven zorgt goed voor ons. Het is bijzonder dat dit nieuwe huis op ons pad komt. We hebben wel vertrouwen in de toekomst. Onze levenshouding is 'tel je zegeningen'. Soms is het wel gemakkelijk om te focussen op allerlei ellende, maar dat willen we niet. Als het moeilijk wordt, zien we wel weer hoe we het oplossen. We hebben het goed, zitten niet in de bijstand: dan zou het moeilijker zijn. Wij zitten waarschijnlijk niet in het grootste rampscenario, als het gaat om de bezuinigingen die eraan komen."

"Mijn man heeft een rotleven. Hij zit al 11 jaar thuis, verveelt zich en voelt zich nutteloos. Hij heeft nauwelijks sociale contacten. Daardoor kun je terneergeslagen worden. Door een positieve instelling lukt het tot nu toe om het toch draaglijk te houden. Bij hem is de diagnose ADHD gesteld, maar als arbeidsbeperking is dat omstrepen. Hij heeft veel banen geprobeerd, opleidingen en cursus-

sen gedaan, maar reïntegratiepogingen zijn keer op keer mislukt. Nu heeft hij het opgegeven. Ik probeer hem te motiveren om toch wat te doen, bijvoorbeeld op het gebied van sport, op vrijwillige basis. Je kunt je afvragen of alle drukke kinderen terecht de diagnose ADHD krijgen, zoals nu vaak gebeurt. Dat bagatelliseert de situatie van echte ADHD'ers. Bij mijn man is een probleem met zijn pre-frontale cortex vastgesteld, wat wel een echte ADHD is."

WAJONG

Merel heeft een afgeronde SPW-opleiding en was begonnen aan een opleiding als docent drama. Door een ongeluk tijdens een toneelvoorstelling liep zij een kneuzing op aan haar nekwevels. Zij is toen met haar opleiding gestopt, heeft werk gevonden in de gehandicaptenzorg, terwijl ze onderzocht of ze een andere studie kon doen. Ze heeft een jaar HBO communicatie gedaan, maar zakte voor haar propedeuse. Daarna raakte ze in de problemen en kwam in het psychiatrisch circuit terecht.

Ze bleek een Post Traumatische Stresstoornis (PTSS) te hebben die op haar derde jaar is begonnen als gevolg van seksueel misbruik. Ze had last van depressies, stemmingswisselingen, dissociatieverschijnselen. Het werd duidelijk dat haar arbeidsbeperking al vóór haar zeventiende jaar is ontstaan. Daardoor kreeg zij recht op een WAJONG-uitkering. Voordat dat aan het licht kwam had zij aanvullende bijstand op de WAJONG-uitkering van haar man. De WAJONG-aanvraag voor haarzelf werd eind 2008 gehonoreerd. Zij heeft de aanvraag ook gedaan omdat ze toen zwanger was en een WAJONG-uitkering betere financiële perspectieven bood dan de bijstand waar ze eerst in zat. De financiële situatie van het gezin was toen slechter, omdat rekening werd gehouden met het inkomen van de partner. Bij WAJONG geldt dat niet. Voor mensen die voor 80 – 100% afgekeurd zijn verandert er door

Merel

de nu aangekondigde wetwijziging (WWnV) niets in hun inkomenssituatie, verwacht Merel. Wel hebben zij angst voor de eventuele uitslag van herkeuringen. Je weet maar nooit...

Merel en Pim delen de zorg voor hun kind. Het moederschap heeft Merel naar eigen zeggen 'in haar kracht gezet'. Ze leest en studeert veel en is actief geworden in de anti-armoede-beweging. Haar man houdt het liefst allerlei politieke informatie buiten de deur: het maakt hem nerveus en veroorzaakt slaapproblemen. Voor de toekomst is hun beider hoop erop gevestigd dat Merel er misschien in zal slagen om toch weer aan het werk te komen in een baan. Zij heeft - na tien jaar - haar traumatraject beëindigd en gebruikt geen medicijnen meer. Haar man gebruikt wel medicijnen voor zijn ADHD. Die worden niet vergoed door de zorgverzekeraar. Voor mensen met ADHD bestaan er neurofeedback-oefeningen om je hersenen te trainen effectiever te functioneren. Dit geeft bij 70% van de ADHD'ers goede resultaten, al leidt het niet tot genezing. Deze training wordt echter niet vergoed, is heel duur en dus voor hem niet haalbaar.

Geen vakantie

Echt op vakantie zijn ze samen nog nooit geweest. Dat is een keuze die ze gemaakt hebben, om wat geld opzij te kunnen leggen voor onverwachte dingen die zich voordoen. Merel vindt het wel jammer, want ze heeft goede herinneringen aan een lang weekend weg: heel ontspannend was dat. Eén keer zijn ze ingegaan op een aanbieding bij de Lidl. Zo hebben ze een bezoek gebracht aan Plopsaland. Af en toe eruit kunnen is fijn, omdat het de stress vermindert. Maar nu is er geld nodig voor de verhuizing en de

inrichting van het nieuwe huis. Ze proberen zo veel mogelijk te sparen, om te voorkomen dat ze bijzondere bijstand moeten aanvragen.

Het is wel jammer dat er geen geld overschiet, bijvoorbeeld om eens mee te gaan naar de kroeg na een vergadering. Dat heeft ook gevolgen voor je sociale contacten: je merkt dat mensen het niet begrijpen en soms irritant vinden. Haar man komt uit een familie waar ze allemaal een koophuis hebben. Dat is dan de norm. Hetzelfde geldt voor op vakantie gaan, kleding kopen, nieuwe meubels aanschaffen. Mensen snappen meestal niet dat je dat niet kunt. "Maar wij willen voorkómen dat we schulden maken, daarom liggen onze prioriteiten anders. We kopen vaak bij de kringloop. Zelf vind ik dat geen punt, maar mijn man heeft er wel moeite mee, niet als het om meubels gaat of een wasmachine, wel om daar zijn kleding vandaan te moeten halen."

"Wat me beangstigt aan deze situatie, is dat je aan alle kanten vastzit. Zo mag je bijvoorbeeld niet weigeren je vingerafdruk te geven voor een identiteitskaart: dan raak je je uitkering kwijt. Ook vraag ik me af of men straks misschien mijn vrijwilligersactiviteit als 'werk' gaat beschouwen en dat 'verrekent' met mijn uitkering. Terwijl 'ze' niet zien dat ik een maagzweer gekregen heb door de moeite die het kost om alles geregeld te krijgen. Op dit moment houden

we nog een klein beetje geld over, doordat we onze schulden hebben afgelost. Straks, na de verhuizing, zal dat waarschijnlijk niet meer zo zijn."

Kijken naar wat je wel hebt

Op de vraag van de interviewster waar Merel en haar man de discipline vandaan halen om zo voorzichtig en zuinig te leven, is de reactie: "We hebben geleerd te kijken naar wat je wel hebt, ik heb dat van huis uit meegekregen. Thuis hadden we ook niet veel geld. Je was blij met de dingen die je kreeg. En ik heb me altijd gesteund gevoeld, bijvoorbeeld in mijn creatieve aspiraties: 'je kunt worden wat je wilt'. Vooral het moederschap heeft me geholpen om in mijn kracht te gaan staan en om te leren loslaten. Zie het mooie in jezelf, dan heb je geen materiële vulling nodig."

Huishoudboekje Merel (4)

Twee ouders, één kind (18-)

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering	1825,00	
Salaris		
Studiefinanciering		
Huurtoeslag		
Zorgtoeslag	116,00	
Kinderbijslag	65,00	
WTCC	50,00	
Bijzondere bijstand		
Kindgebonden Budget	57,00	
Totaal	2113,00	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	379,00	na verhuizing € 40–70 hoger
Energie	120,00	
Water	24,00	
Zorgpremie	264,00	
Verzekeringen	41,00	
Gemeentelijke belastingen	22,00	
(Vaste) telefoon / kabel / internet	85,00	
Kinderopvang		
Overig (schulden)	57,00	IBG, nu DUO
Overige lasten		
Vervoer	80,00	
Medicijnen	45,00	
Mobiele telefoon	52,00	
Overig (sporten, structuurtraining)	100,00	
Totaal	1269,00	
Variabele lasten/ Vrij besteedbaar		
844,00	844,00	
Eten (incl. luiers + kattenvoer)	434,00	
Kleding + schoenen voor kind	58,00	
(Vervanging) apparaten, meubels, e.d.	166,00	(betaald van Kinderbijslag)
Verzorging		
Kapper	7,00	
Uitgaan / cadeautjes	30,00	
Vakantie		
Overig :Eigen risico Zorg, per maand omgeslagen	28,00	NB Zorgkosten 2 x € 170 per jaar

Ik vind mijzelf een bevoorrecht mens

Akke, 56 jaar, vertelt eerst iets over haar thuissituatie. Op 23-jarige leeftijd is zij ernstig mishandeld en daardoor gehandicapt geraakt. Haar ene arm belemmert haar in heel veel dingen. Dat zij gehandicapt is, is niet zichtbaar en wordt door mensen uit haar omgeving vaak te laag ingeschat. Vergeten wordt dat je bij veel handelingen gewoon twee armen nodig hebt. Met de kinderen en thuiszorg redt ze zich aardig.

Nadat ze gehandicapt raakte is ze eerst blijven werken. Maar bepaalde dingen gingen gewoon niet meer. Dossiers liet ze uit haar handen vallen. Ze merkte ook dat collega's steeds minder collegiaal reageerden. Hierdoor raakte zij op 29-jarige leeftijd arbeidsongeschikt. Akke trouwde en kreeg drie kinderen. Haar 16-jarige zoon is nog thuis. Tien jaar geleden is ze gescheiden.

Armoedeval

Hoewel zij niet is aangewezen op een bijstandsuitkering, heeft zij wel met de armoedeval te maken. Haar inkomen bestaat uit een invaliditeitspensioen plus WAO. Zij is het gewend om rond te komen van een minimaal inkomen. Tot nu toe is het haar gelukt om niet in de schulden terecht te komen. Het grootste probleem is wel het feit, dat de lasten steeds zwaarder worden en het inkomen niet meegroeit. Als voorbeeld noemt zij de energienota. Volgens de normen van het Nibud zou zij zich met € 90,- per maand moeten kunnen redden. Maar dit is lang niet het geval.

"Ik ben voortdurend bezig geweest om te bezuinigen.

De kachel komt niet boven de 20 graden en in de slaapkamers, boven stook

ik al helemaal niet. Overal heb ik spaarlampen. Bezuinigen helpt naar mijn gevoel niet, want dan gaan de kosten weer omhoog en ben je nog net zover. Het is ook absurd hoeveel belasting er geheven wordt over de energie. Ik heb het uitgerekend: er wordt 32% aan belasting geïnd. Een mooie melkkoe voor de overheid. Er zijn meer kostenposten te noemen. Zo zijn de ziektekosten enorm gestegen. Behalve dat de premie hoog is, worden veel medicijnen gewoon niet meer vergoed. Ik ben blij dat mijn zoon nu niet meer naar de orthodontist moet, dat scheelt weer in de portemonnee."

Inkomen hetzelfde, lasten stijgen

"Mijn grootste probleem is het feit dat de lasten almaar stijgen en het inkomen hetzelfde blijft.

Mijn broer zegt dan wel dat ik moet gaan sparen, maar waarvan? Vroeger was ik inderdaad een echte spaarder. Ik was daar goed in. Nu heb ik alles moeten opmaken om bijvoorbeeld in aanmerking te kunnen komen voor huursubsidie. En nu moet ik gewoon mijn hoofd boven water zien te houden. Daarom vraag ik bijzondere bijstand aan. Zo kent onze gemeente een reductieregeling. Dat is dan voor een abonnement op een krant of internet, ook voor een lidmaatschap bij een sportvereniging. Voor mijn zoon krijg ik het dubbele (€ 176,-) totdat hij 18 jaar is. Dan houdt het op. Het is een leuke geste van de gemeente, maar ze moeten daar toch door hebben dat je met € 7,- per maand niet zo veel kunt doen, al is elke euro wel een euro natuurlijk en voor € 176,- per jaar kan ik de sport van mijn zoon en wat daarbij hoort net betalen. Als mijn zoon het huis uitgaat vervalt dit en ook de kinderbijslag. Dat

komt neer op een vermindering van inkomsten van € 104,- per maand. De vaste kosten blijven echter gelijk. Ik heb er een hard hoofd in, zeker op mijn leeftijd.

De gemeente vindt een voedselbank niet nodig. De reductieregeling is volgens de gemeente toereikend. Maar de nood is groot en intussen worden er ook in onze gemeente initiatieven genomen om een voedselbank op te richten. Ook de kerken zijn hierin betrokken."

Hoe kijk je naar de toekomst?

"Ik ben daar niet optimistisch over. Er zullen steeds verdergaande bezuinigingsmaatregelen komen. Daarnaast zullen de lasten blijven stijgen.

Akke

Financieel gezien maak ik mij zeker zorgen."

Waar kijk je positief naar?

"Ik heb mijn kinderen een goede opvoeding kunnen geven. Zij stellen geen hoge eisen, terwijl onze samenleving heel consumptief is geworden. Alles moet maar kunnen. Het is nooit genoeg. Mijn kinderen hebben geleerd met weinig tevreden te kunnen zijn. Bij ons wordt niet alles weggegooid en zomaar vervangen. Je kunt dingen vaak ook zelf repareren. Dat doe ik zelf ook, ik ben ongelooflijk handig, voor zover mijn handicap dit toelaat tenminste. Anders krijg ik hulp van anderen. Nu heb ik dat thuis ook geleerd, want ik wilde hetzelfde kunnen als mijn broers. Kijk

maar naar mijn meubels. Het ziet er allemaal keurig netjes uit, al is het al 40 jaar oud. Ook heb ik er geen zin in om aan iedere hype mee te doen. De kinderen zijn goed terechtgekomen, ondanks dat opvoeden in onze tijd niet meevalt. Als ouder moet je goed met hen in gesprek blijven. De jeugd staat aan veel meer verleidingen bloot dan wij vroeger.

Ze zien van alles op televisie en internet. Ze komen in aanraking met jongeren die veel drinken en drugs gebruiken. Mijn zoon kwam een keer thuis en vertelde dat hij eigenlijk wel een keer drugs moest proberen. 'Anders ben je geen vent!' Ik heb toen gezegd: 'Je bent een hele vent als je het niet doet.' Voor mij is het belangrijkste altijd geweest om met de kinderen te praten, te luisteren naar wat hen bezig houdt. Ik vind mij zelf een bevoorrecht mens. Behalve voor mijn kinderen kan ik ook voor anderen nog iets betekenen. Ik zit in de cliëntenraad en kan stukken kritisch lezen en er ook op reageren. In onze samenleving zijn ook veel mensen die dat gewoon niet kunnen. Mensen die sociaal zwak zijn en daardoor verkeerde beslissingen nemen. Voor mij is het financieel moeilijk, maar deze mensen komen er echt niet uit."

Veel krom in onze samenleving

Toen een aantal jaren geleden de heffingskorting verviel hebben veel mensen hun belasting bijvoorbeeld terug moeten betalen, omdat de ziektekosten niet meer aftrekbaar zijn. Zij hebben dat nooit zien aankomen en het liep enorm in de papieren. Met een uitkering zie je dan geen mogelijkheden, je loopt vast en komt in de schulden. In onze samenleving is veel krom gegroeid. De bonussencultuur, de rijken die

steeds rijker worden en nooit genoeg schijnen te hebben.

Als mijn zoon 18 wordt moet hij het huis uit, want dan wordt hij voordeurdelier. Als hij bij mij blijft wonen raak ik mijn huursubsidie kwijt omdat hij dan inkomsten heeft uit de studie-financiering. Maar dat geld heeft hij dan zelf hard nodig. Hij gaat straks, omdat het financieel noodzakelijk is, elders wonen. Maar het voelt niet goed, het is krom dat het in onze samenleving zo moet. Dit jaar gaat hij naar het HBO. We hebben de boeken allemaal tweedehands gekocht via marktplaats. Dus in plaats van € 1100,- waren we € 300,- kwijt. Creatief en vindingrijk word je wel. Maar dat houdt een keer op. Zuiniger dan zuinig kan niet! Het is een hele zorg om niet in de schulden te komen. En wie daar in terecht komt, komt er niet meer uit, zeker niet als je gehandicapt bent en geen baan in het vooruitzicht hebt."

Huishoudboekje Akke (5)

Eén ouder, één kind (18-)

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering	655,00	
Invalideitspensioen	396,00	
Huurtoeslag	247,00	
Zorgtoeslag	70,00	
Kinderbijslag	90,00	
WTCG	25,00	
Bijzondere bijstand	22,00	Reductieregeling
Totaal	1505,00	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur	559,00	
Energie	199,00	
Water	12,00	
Zorgpremie	98,00	
Verzekeringen	60,00	
Gemeentelijke belastingen	42,00	
(Vaste) telefoon / kabel / internet	65,00	
Medicatie en thuiszorg	48,00	
Overig (b.v. schulden)	0,00	
Overige lasten		
Vervoer	98,00	
Abonnementen / contributies	35,00	
Mobiele telefoon	0,00	
Overig	0,00	
Totaal	1.216,00	
Variabele lasten / vrij besteedbaar		289,00
Eten		Aan vakantie en uitgaan wordt niets uitgegeven, i.v.m. mijn handicap ben ik afhankelijk van mijn auto om boodschappen te doen en naar de fysiotherapie, specialist e.d. te gaan, openbaar vervoer of een taxi is geen optie, daar je op tijd op je afspraken moet zijn en niet een
Kleding		
(Vervanging) apparaten, meubels, e.d.		
Verzorging		
Kapper		
Uitgaan / cadeautjes		
Vakantie		hele dag onderweg wilt/kunt zijn. Ik ben benieuwd hoelang ik mijn auto nog kan behouden, want dat is ook een enorme kostenpost. Mijn spaargeld heb ik op moeten maken voor ik in aanmerking kon komen voor huursubsidie e.d., dus enige reserve is ook niet meer aanwezig.
Overige		

Veel mogelijk zonder geld

Erna is een vrouw van 48 jaar. Ze heeft vier zoons in de leeftijd van 15 tot 22 jaar. De oudste is het huis uit, de andere drie wonen nog thuis. Twee van de thuiswonende jongens zijn geïndiceerd voor ADHD. "Dat brengt extra kosten met zich mee", zegt Erna. "Doordat ze heel chaotisch zijn, raken ze vaak dingen kwijt."

Erna is, na 23 jaar huwelijk, in 2006 gescheiden. Toen zij trouwde en in verwachting raakte stond haar man erop dat zij haar baan als onderwijzeres zou opzeggen. Tijdens het huwelijk heeft het gezin het nooit heel breed gehad, maar ze konden toch heel redelijk leven, al hadden zij geen eigen huis, geen auto en geen spaarrekening. Na de scheiding is Erna aan het werk gegaan op een zorgboerderij, maar raakte na twee jaar burn-out. Sindsdien heeft zij een WWB-uitkering.

Vaste kostenpost: schulden

Voordat we ons buigen over Erna's lijst van inkomsten en uitgaven, zegt zij: "Er ontbreekt een kostenpost in jullie uitgavenlijst en dat is juist de post die voor de problemen zorgt: de post 'schulden'. Bij mij - en daar ben ik beslist niet de enige in - is dat een vaste kostenpost." Zij licht toe: "Tijdens ons huwelijk hadden wij zorgtoeslag. Bij de scheiding heeft de Belastingdienst een fout gemaakt en het hele toeslagbedrag zowel naar mijn ex-man als naar mij overgemaakt. Ik wist dat niet en kreeg in 2009 een aanslag voor teveel ontvangen (dubbele) zorgtoeslag. Natuurlijk heb ik daartegen bezwaar aangetekend. Maar dat werd afgewezen, omdat één van beide (ex) partners als financieel verantwoordelijke wordt beschouwd. Dat was ik, omdat ik de enige was met een vast inkomen. Ik moest zelf maar

zien hoe ik dat verrekende met mijn ex, die geen baan had en bovendien financieel onbetrouwbaar was. Iets vergelijkbaars gebeurde met de huursubsidie. Voor beide schulden werd een afbetalingsregeling getroffen."

Er was nog een andere schuld. In 2006, bij de scheiding, had Erna € 4000,- leenbijstand aangevraagd en gekregen, omdat zij de echtelijke woning was ontvlucht en een nieuw huis moest inrichten. Ook daarvoor had ze een afbetalingsregeling.

Daarbij bleef het niet. Zij ontving een enveloppe van Visa. Er bleek een creditcardschuld te zijn van € 2500,-. De kaart was tijdens haar huwelijk door Erna aangevraagd op verzoek van haar man, maar stond op haar naam, omdat zij degene was die met een computer kon omgaan en de aanvraag had gedaan. Nu werd zij ook verantwoordelijk gehouden voor de betaling van het bedrag, hoewel zij zelf de kaart nooit had

gebruikt. Ze kreeg een afbetalingsregeling van € 80,- per maand.

Zesdehands wasdroger

Toen zij in juli 2008 burn-out raakte, bleek dat zij niet onder een CAO viel en geen recht had op WW. Na zes weken werd een WWB-uitkering toegekend. Nog eens zes weken later, vlak voor Kerst herinnert Erna zich, kreeg zij een voedselbankindicatie. Op de school van de kinderen brak luis uit, die erg hardnekkig bleek te zijn. Dat betekende voortdurend kleding en beddengoed wassen. Erna ging daarom op zoek naar een wasdroger en vond er een 'zesdehands'. Ze had zich niet gerealiseerd dat zo'n apparaat veel elektriciteit verbruikt. In juli 2009 kreeg ze de rekening gepresenteerd: € 880,- naheffing, bovenop het vaste maandbedrag. Ze belde meteen met de elektriciteitsmaatschappij en kreeg een betalingsregeling. Het bedrag mocht in drie termijnen terugbetaald worden. Toen ze zei dat dat niet ging, werd er een incassobedrijf op haar af gestuurd. Het lukte haar om tot

Erna

een afspraak te komen om € 50,- per maand af te betalen.

Al met al was haar maandelijks vaste kostenpost 'afbetaling schulden' € 220,-. Het door de voedselbank opgestelde maandelijks overzicht van uitgaven en inkomsten geeft aan dat zij per maand, na aftrek van vaste lasten (huur, energie, zorgverzekering en telefoon- en internetaansluiting), € 10,29 aan netto te besteden leefgeld overhoudt.

Van de drie thuiswonende kinderen zijn er twee 18+. Eén van hen volgt een opleiding, woont thuis, heeft studiefinanciering en kan zichzelf redden. De ander heeft ADHD, is chaotisch en heeft er moeite mee z'n leven, waaronder financiën, op orde te houden. Nadat hij achter raakte met betalen van zijn zorgpremie, werd hij eerst uitgesloten van het aanvullende pakket en kreeg vervolgens een boete opgelegd van € 50,- per maand, waardoor hij helemaal niet meer kon rondkomen. Dus hij leeft op Erna's zak, maar zij krijgt niets extra's meer voor hem.

Hoe red je het?

Hoe redt zij het allemaal, als ze zo weinig te besteden heeft? Erna merkt op dat zij in de gelukkige omstandigheid verkeert dat zij vriendinnen heeft die een moestuin hebben, van wie zij regelmatig groente krijgt. Verder ruilt en deelt zij etenswaren uit het voedselbankpakket met andere voedselbankklanten. De kinderen lopen met gaten in de zolen van hun schoenen, kleren voor zichzelf en voor de kinderen krijgt ze tweedehands van anderen. De jongens vinden dat vreselijk en protesteren, maar Erna reageert heel nuchter: "Het is niet anders, als je kleren niet wilt, dan ga je maar in je blote kont over straat." De kinderen

hebben geen mobiele telefoons. Met Sinterklaas krijgt ze wel eens een enveloppe in de brievenbus met € 20,- of € 50,- erin. "Dat is fijn, het doet goed om te ervaren dat mensen aan je denken."

Erna vertelt dat zij een tweede generatie armoedekind is. Haar ouders (70+) hebben het ook nooit breed gehad en hebben nu alleen een kale AOW. Haar vader werd op zijn veertigste medisch afgekeurd, dus heeft geen pensioen opgebouwd. De jongste zoon (15) zit op het MBO en wil graag kok worden. Hij krijgt geen zakgeld, heeft een krantenwijk en werkt elke zondag in een restaurant als koksmaatje. Hij spaart voor een muziekinstallatie.

De schrik slaat Erna om het hart als zij denkt aan de veranderingen die eraan komen in de WWB, vooral de invoering van een huishoudentoets. Betekent dat dat haar zoon zijn zelfverdiende zakgeld straks aan zijn moeder moet afdragen als bijdrage aan het gezinsinkomen? "Hoe crimineel wil je jongeren maken", vraagt Erna zich hardop af. Ze pakken hem dan zijn eigen ding, waar hij plezier aan beleeft, af. "Hoe denk je dat jongeren daarop zullen reageren? Ik kan hun reactie al horen: 'dan ga ik toch zeker niet werken' en 'o ja, een

fiets 'haal' ik wel bij het station en er valt ook nog wel wat geld te verdienen met wiet telen'. Wat bij jongeren zal groeien is niet het vertrouwen in de maatschappij en in de toekomst, maar de criminaliteit", zegt Erna stellig.

Veel mogelijk zonder geld

Gevraagd of zij ergens hoopvol over is, antwoordt zij: "Ja, over Tientjes (de beweging waarvan zij medeoprichtster is)." De ontwikkeling van Tientjes, het afgelopen jaar, heeft duidelijk gemaakt dat er veel meer mogelijk is zonder geld dan wij denken. Dat vraagt om nieuwe ideeën, een nieuwe insteek. Het maakt Erna blij. Mensen samen zijn ontzettend sterk en vormen een onuitputtelijke bron van overlevingskracht. Er zijn twee dingen waar zij momenteel haar aandacht op richt en energie in steekt:

1. Het creëren van de mogelijkheid van parttime ondernemerschap vanuit een uitkeringssituatie: een deel van de uitkering zelf verdienen zonder meteen gekort te worden.
2. Zij verwacht de ineenstorting van het huidige monetaire systeem rond 2012 en hoopt en verwacht dat dit de creativiteit en liefde van mensen enorm zal stimuleren.

Huishoudboekje Erna (6)

Eén ouder, drie kinderen (twee 18+ en één 18-)

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering	995,00	
Salaris		
Studiefinanciering		
Huurtoeslag	289,00	
Zorgtoeslag	62,00	
Kinderbijslag	72,00	
WTCC		
Bijzondere bijstand	niet structureel	vraag ik aan voor 'alles'
Overig (b.v. alimentatie)		
Totaal	1418,00	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	552,00	
Energie }	209,00	
Water}		
Zorgpremie + verzekeringen	304,00	
Verzekeringen		
Gemeentelijke belastingen	0,00	kwijtschelding
(Vaste) telefoon / kabel / internet	50,00	
Kinderopvang		
Overig (afbetaling schulden)		
Overige lasten		
Vervoer		
Abonnementen / contributies		
Mobiele telefoon		
Overig (bv schuldaflossing)	220,00	
Totaal	1335,00	
Variabele lasten / vrij besteedbaar		
83,00		
Eten	80,00	
Kleding		
(Vervanging) apparaten, meubels, e.d.	3,00	
Verzorging		
Kapper		
Uitgaan / cadeautjes		
Vakantie		
Overig		

Er wordt met twee maten gemeten

Cor is een man van 41 jaar, woonachtig in Alblasserdam. Hij woont in een ruim tweekamerappartement op vier hoog in een leuke buurt, op loopafstand van een winkelcentrum. Hij wordt eenmaal per week begeleid door een medewerker van Philadelphia Zorg die met hem o.a. financiën op een rij zet en met hem kijkt naar andere dagbesteding.

De begeleiding wordt betaald door AWBZ als ZIN (Zorg in Natura). Sinds 1 juli werkt hij niet meer en wordt zijn loon nog doorbetaald tot 30 september 2011.

Omdat in verband met vakantie zijn vaste begeleidster nog niet met hem het huishoudboekje had ingevuld starten we daarmee. Cor kan uitstekend overweg met de computer en geeft mij dan ook een uitdraai in Excel van zijn vaste lasten en inkomsten, zodat ik de bedragen gelijk kan overnemen. Die uitdraai had hij gemaakt voor zijn begeleidster om zijn financiën weer eens op een rij te zetten. Het bedrag van de WTCCG (Wet Tegemoetkoming Chronisch zieken en Gehandicapten) zat daar niet bij, want dat had hij als bedrag in één keer gehad. Dus dat is fictief als je dat bij je maandinkomen zet, je krijgt dat toch maandelijks niet in handen. Maar het is wel om te rekenen per maand.

Voorgeschiedenis

Cor heeft na de LEAO nog het MBO-administratief gedaan, maar heeft nooit in de administratieve sector gewerkt. Uiteindelijk is hij via de WSW aan vier dagen werk gekomen.

Van 1998 tot 2008 heeft hij schoonmaakwerk verricht bij Drechtwerk (WSW-bedrijven) in Dordrecht, maar omdat het slecht met zijn gezondheid ging (rugklachten) is hij

overgeplaatst naar een andere afdeling van Drechtwerk, namelijk de kassen in 's Gravendeel. Daar kon hij zittende arbeid verrichten: verpoten van stekjes. Dit heeft hij gedaan tot afgelopen juli 2011. Hij heeft zijn ontslag gekregen omdat hij niet aan de norm voldeed. Tussen de aanzegging dat er ontslag dreigde en het ontslag zelf heeft een aantal maanden gezeten. Cor verwijt Drechtwerk dat er nauwelijks gecommuniceerd is over wat de norm was waar men aan moest voldoen. Soms werd er gezegd dat het samenhang met zijn vele ziek zijn. Die onduidelijkheid en niet-goede communicatie hebben hem nog het meest gestoken.

Nu heeft hij even rust om alles te verwerken wat er in de afgelopen periode is gebeurd en kan hij zich voorbereiden op het dagcentrum. Hij zal blij zijn als hij niets meer te maken heeft met Drechtwerk. Dan kan hij deze periode afsluiten en hoeft niet meer achterom te kijken. Inmiddels zijn er meer mensen bij de kassen ontslagen of worden overgeplaatst of elders gedetacheerd omdat de kassen worden opgeheven, gesloopt en de grond wordt verkocht voor woningbouw.

Ontstaan van schulden

Tien jaar geleden heeft hij deze woning toegewezen gekregen omdat hij voor die tijd tijdelijk in een pand zat dat gesloopt zou worden en dat men niet leeg wilde laten staan. Toen hij deze woning kreeg heeft hij een kleine verhuiskostenvergoeding ontvangen, maar niet voldoende om zijn nieuwe huis in te richten en daar zijn de schulden ontstaan. Lenen bij de bank en via een creditcard kon heel makkelijk en er werd gedaan of iedereen dit deed zonder dat er bij gezegd werd dat er hoge rente gevraagd werd, zeker via de creditcard. Inmiddels is de creditcard

geblokkeerd.

Volgens Cor mag de regering wel een foutje van 50 miljard maken en mogen de banken geld lenen aan Griekenland, waarvan de vraag is of ze de schuld ooit terug kunnen betalen. Als hij vraagt om zijn lening bij de bank van 4000 euro kwijt te schelden of als dat niet kan (en dat kon niet) of hij niet tegen een lagere rente kan lenen, krijgt hij te horen dat het zijn eigen schuld is en hij dus gewoon moet afbetalen. Alsof Griekenland aan de schulden niets kan doen. Er wordt dus met twee maten gemeten.

Huidige financiële situatie

Aan het begin van de maand wordt zijn 'eetgeld' (150 euro) naar een aparte rekening overgemaakt. Zijn vaste lasten worden automatisch afgeschreven. Elke maand komt Cor eigenlijk geld tekort.

Naar de tennisclub en naar fitness gaat hij vanwege de financiën al ruim twee jaar niet meer. Terwijl fitness noodzakelijk was om zijn lichaam soepel te houden, dus daar ging hij naar toe omdat het moest en naar tennis omdat hij plezier in een balletje slaan had. Maar het geld ontbreekt. Uitgaan is er ook niet meer bij, de horeca is te duur geworden. De laatste jaren, zeker na het invoeren van de euro, lijkt het geld wel minder waard geworden te zijn. Als alle bezuinigingen van dit kabinet doorgaan, dan wordt het nog moeilijker om de eindjes aan elkaar te knopen. Dit jaar is Cor één week op vakantie geweest van zijn vakantiegeld, naar Mierlo in een huisje op het Roompot Resort. Dit was hem erg tegengevallen. Er waren geen evenementen, geen disco en geen bingo bijvoorbeeld. Dus had hij zich een beetje verveeld. Geld om naar de dichtstbijzijnde stad te gaan

Huishoudboekje Cor (7)

en daar naar de disco te gaan, had hij niet.

Toekomstverwachtingen

Wat de toekomst brengt is nog zeer onzeker. Financieel gezien weet hij

nog niet hoe hoog de uitkering is die hij krijgt per 1 oktober. Misschien dat zijn begeleider dat weet. Maar zo ver is de Cor nog niet. Belangrijker vindt hij dat zijn gezondheid niet achteruit gaat.

Op mijn vraag wat zijn grootste hoop is, krijg ik als antwoord: "Afzijn van Drechtwerk." Dan kan ik het hoofdstuk afsluiten en hoef ik me daar niet meer mee bezig te houden. Met recht een zorg minder.

Huishoudboekje, éénpersoonshuishouden

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering		
Salaris	1040,00	
Studiefinanciering		
Huurtoeslag		
Zorgtoeslag	63,00	
Kinderbijslag		
WTCC	25,50	
Bijzondere bijstand		
Overig (b.v. alimentatie)		
Totaal	1128,50	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur	446,74	
Energie gas & elektra	35,54	
Water	3,75	vastrecht (verbruik zit in huur)
Zorgpremie	116,14	
Verzekeringen	29,81	
Gemeentelijke belastingen	20,83	
(Vaste) telefoon / kabel / internet	52,00	
Kinderopvang	0,00	
Overig (b.v. schulden)	297,38	
Overige lasten		
Vervoer	0,00	
Abonnementen / contributies	0,00	
Mobiele telefoon	12,00	
Overig	0,00	
Totaal	1014,19	
Variabele lasten / vrij besteedbaar		
Eten	150,00	Aparte rekening
Kleding		
(Vervanging) apparaten, meubels, e.d.		
Verzorging	5,00	
Kapper	10,00	1x 6 weken 15 euro
Uitgaan / cadeautjes		
Vakantie		
Overig		

Stemmen op wie echt voor de armen opkomt

Op zevenhoog, in een appartementencomplex dat uitzicht biedt over de stad Vlissingen tot bijna aan zee, woont Leonie. In de wijk wordt hard gewerkt aan renovatie maar daar tussendoor is te zien dat dit niet de goudkust is van de stad.

Leonie woont zelfstandig, dankzij het goed aangepaste appartement en hulpmiddelen als een kleine wendbare rolstoel en een rollator om toch ook stukjes te lopen. Zij verontschuldigt zich haast voor het mooie appartement, want eigenlijk is dat nog het enige aan zichtbare rijkdom dat ze heeft. De directe indruk van Leonie is dat ze een krachtige, strijdbare persoonlijkheid is. Herhaaldelijk laat ze in het gesprek doorschemeren erg bang te zijn wat ze nog aan zelfstandigheid heeft ook nog kwijt te moeten raken.

Leonie is bijna 37 en is geboren en getogen in Middelburg, op het prachtige Zeeuwse schiereiland Walcheren. Haar ouders en zussen wonen eveneens op het eiland. De middelbare school heeft Leonie op een instelling ergens intern in Gelderland doorgebracht. Daar waren goede voorzieningen voor leerlingen met een beperking. Graag had ze werk gedaan als bijvoorbeeld secretaresse. Zo is het niet gegaan en haar gezondheid heeft vaker roet in het eten gegooid. Voor haar goede zorgverzekering wil ze nog steeds hard vechten, want het is een investering in haar zelf om nog steeds iets van werk te kunnen doen dankzij medische ondersteuning.

Ik ben zoals ik ben

Tot 2009 woont Leonie in Middelburg, totdat ze vanwege echtscheiding zonder onderkomen komt te zitten en tijdelijk ondergebracht wordt in een verzorgingshuis.

Het maatschappelijk werk zorgde ervoor dat ze, na lang touwtrekken, een goede aangepaste woning kreeg in Vlissingen. Ze is er de gemeente Vlissingen nog steeds dankbaar voor. Uit het huwelijk zijn geen kinderen geboren. Wel kampt ze nog met een schuld waar ze alleen voor lijkt op te draaien. Alimentatie betaalt haar financieel draagkrachtiger ex niet. Nog steeds vecht Leonie via de rechter voor het feit dat, net zoals zij dat doet, ook hij zijn verantwoordelijkheid moet nemen voor de gezamenlijke schuld. Naast de extra kosten vanwege de kwetsbare gezondheid moet Leonie vanwege deze scheiding extra kosten maken. Het heeft haar niet minder strijdlustig gemaakt. Het gaat nu goed met Leonie, ondanks het feit dat ze naar eigen zeggen "al enkele jaren van eindejaarsuitkering naar vakantiegeld leeft" om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen. Het gaat goed omdat ze graag naar haar werk op de sociale werkvoorziening gaat in Middelburg. Nog liever zou zij volledig daar werken, maar haar gezondheid laat na een zware burn-out maar 20 uur per week toe. De andere tijd is nodig om te herstellen. Naar het werk gaat ze dankzij de driewieler. Op het werk doet ze diverse klussen, zoals inpakwerk van zeep en snoep. Leonie heeft dus een inkomen uit de sociale werkvoorziening (WSW) voor 20 uur in de week en voor de overige uren een Wajong-uitkering. Van haar omgeving hoort ze vaak: "Waarom ben je niet helemaal in de uitkering gegaan, dan zat je veel beter." Maar daar gaat het haar nu juist om. "Toen ik van school kwam, dacht ik dat de maatschappij op mij zat te wachten en ik iets terug kon doen voor de maatschappij. Ik wilde heel graag er iets van maken. Inmiddels heb ik begrepen dat men in de maatschappij helemaal niet zit te wachten op mensen zoals ik, met

een beperking. Dat maakte me heel erg kwaad en ik vind het gemeen. Ik kan er toch niets aan doen dat ik met een dergelijke beperking ben geboren? Dat is wat ik ben. Ik wil er dan ook voor vechten om dit prachtige werk en mijn bijdrage aan de maatschappij te kunnen blijven doen."

Warm eten of ontbijt?

Na de scheiding heeft Leonie haar hobby's en bezigheden vaarwel moeten zeggen. Het bloemschikken, zelf kleren maken en koken en op vakantie gaan zitten er helaas niet meer in. Er bestaan geen extraatjes, omdat ze al jaren niet meer kan rondkomen van het inkomen dat ze heeft. "Ik weet het nog goed te organiseren door slim in te kopen. Ik zorg er voor dat ik elke dag een warme maaltijd heb. Dan maar niet of slechts twee keer in de week ontbijten." Ze zou graag het leven willen hebben dat ze ooit had, namelijk eens iets leuks kunnen doen zonder te denken dat het niet kan omdat het te duur is. "Je staat er mee op en gaat er mee naar bed. Dat is toch niet normaal", roept ze strijdbaar uit! "Ik heb er toch niet voor gekozen om zo geboren te worden." Wel ga ik soms met pretparkkorting voor minima iets leuks doen. Dat is fijn, maar ja, altijd pretparken doen is ook niet alles. Graag zou ik weer eens lekker uitgaan zonder zorgen. Ik probeer het wel en zoek naar mogelijkheden hoor. Maar altijd is er het stemmetje, het kan niet."

Te zelfstandig?

"Ondanks mijn beperking ben ik eigenlijk te zelfstandig geworden. Straks moet ik misschien weer terug in een instelling omdat ik dit niet meer kan betalen. Straks moet ik het Pgb inleveren maar mijn fysio heb ik toch echt nodig!" Van haar omgeving en het kleine netwerk van collega's,

Leonie

vrienden, een buurvrouw en familie krijgt ze wel zo nu en dan iets extra's of kan ze iets lenen. Dat betaalt ze ook altijd terug. Jammer genoeg kan ze geen beroep doen op de voedselbank, want daar heeft ze net iets te veel inkomen voor. Van wat anderen 'extra' noemen – "Voor mij is het bittere noodzaak waar ik niet zonder kan, dus wat nou extra?" - zoals een pakket van het Leger des Heils, kan ze weer zes weken eten. We spreken over haar netwerk en bij wie ze steun zoekt. Eigenlijk is ze eenzamer geworden. Gelukkig is er het werk, de familie en de woning met burens. Soms heeft ze contact met een organisatie zoals het gehandicaptenoverleg. "Ik zal altijd: hoe slecht het ook met mij is, ik ga stemmen als het moet van de politiek." Ze weet ook exact wat ze moet stemmen. In ieder geval een partij die echt voor de armen opkomt.

Toekomstdromen? Angst!

Als ik begin over dromen van de toekomst, moet ze een beetje lachen. "Ja, vroeger in de tachtiger jaren, toen kon je nog veel doen en gewoon met plezier leven van een uitkering. Elk mens heeft toch minstens één ding in de week nodig dat leuk is om voor te leven? Nu de overheid ons zo wil aanpakken in de Wajong en de WSW heb ik eigenlijk geen toekomst meer. Sterker nog, waar zou ik nog voor moeten leven als mijn plek verdwijnt en ik de gaten met nog minder inkomen moet opvullen?" Het is duidelijk dat Leonie twee kanten laat zien. Ze is een strijdbare vrouw, maar tegelijk zie ik de kwetsbare bodem onder haar bestaan het langzaam begeven. "Als die mensen van de regering eens wisten hoe het werkelijk zit met ons op de sociale werkvoorziening! Wij snappen ook wel dat ze ons niet

meer nodig hebben. En heel veel collega's van mij leven met die angst dat ze straks niet meer mogen werken en zelfstandigheid moeten inleveren. Hoe het precies zit weet ik niet want het is onduidelijk, onzeker als ik naar het nieuws luister. Wij leven in angst bij de vele verhalen zonder duidelijk te horen wat er gaat gebeuren. Dat kan niemand zich voorstellen, hoeveel van mijn collega's dagelijks steeds weer angstig zijn over wat ons te wachten staat. Ze zullen het niet snel zeggen en daarom wil ik het hardop zeggen en doe ik mee met deze actie van de boodschappenmand."

Huishoudboekje Leonie (8)

Eénpersoonshuishouden

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering	315,00	Wajong
Salaris	485,00	Vrijwillig sociale werkplaats
Studiefinanciering	0,00	n.v.t
Huurtoeslag	336,00	
Zorgtoeslag	70,00	
Kinderbijslag	0,00	n.v.t
WTCCG	300,00	
Bijzondere bijstand	0,00	
Overig		
Totaal	1.506,00	

Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	635	Huur
Energie }	158,00	
Water }		
Zorgpremie	205,43	
Verzekeringen	30,00	
Gemeentelijke belastingen	28,12	Per jaar: 337,48
(Vaste) telefoon / kabel / internet	29,90	
Kinderopvang	0,00	n.v.t
Overig	58,00	
Overige lasten		
Vervoer	15,15	
Abonnementen / contributies	0,00	
Mobiele telefoon	20,00	
Schulden (chtscheiding)	268,00	
Totaal	1.447,60	

Variabele lasten / vrij besteedbaar		
58,40		
Eten		2 x zelf warm eten per week, anders bij anderen.
Kleding		Kleding tweedehands winkel, als ze het kan missen.
(Vervanging) apparaten, meubels, e.d.		
Verzorging		
Kapper		
Uitgaan / cadeautjes		
Vakantie		Heeft geen vakantieplek.
Overig		

Ik heb ook mijn trots

Justine is een vrouw van 41. Zij en haar man komen uit Centraal Afrika en zijn tien jaar geleden als vluchteling naar Nederland gekomen. Justine is in Afrika opgeleid als onderwijzeres en volgt nu een opleiding tot Helpende Zorg en Welzijn. Uit de ingevulde boodschappenlijst blijkt dat ze rond 500 euro per maand heeft om van te leven met haar gezin, dat bestaat uit haarzelf, haar man en hun twee kinderen. Ze licht toe: de ene maand zijn de uitgaven hoger dan de andere. Twee jongens onderhouden is duur. De oudste moest bijvoorbeeld stevige schoenen. Die kostten 70 euro. Dat is veel geld. Je moet echt letten op de aanbiedingen, maar dat lukt niet altijd. Als je iets echt nodig hebt, dan kun je niet wachten op een aanbieding. Dan moet je soms geld lenen, van familie, landgenoten, de bank.

Heeft u nu schulden?

"Ja, mijn man is naar België gegaan voor twee jaar om af te studeren. Hij heeft op dit moment geen inkomen. Ik krijg een uitkering voor een alleenstaande ouder met kinderen. Daarom moest ik overal gaan lenen. Soms krijgen we wat geld van iemand die medelijden met ons heeft. Maar het is moeilijk. Wij hadden er niet op gerekend, want mijn man heeft hier vier jaar gestudeerd. Vanwege de taal kon hij niet makkelijk een stage vinden. Daarom ging hij naar België, want daar spreken ze wel Frans. Zo hoopt hij toch zijn diploma te halen. Dat is belangrijk. SoZaWe was het er niet mee eens. Daarom krijgen wij geen gehuwdenuitkering. Maar de Stichting Vluchteling in Den Haag betaalt voor hem collegegeld. Mijn landgenoten hebben echt geholpen. Een van hen had 2000 euro voor een vakantie, maar die kreeg ik toen van haar omdat een diploma halen heel belangrijk is.

Zelf doe ik ook een opleiding. Maar dat is best moeilijk met twee kinderen, terwijl ik er alleen voor sta. De sociale dienst had beloofd kinderopvang te betalen, maar het is anders gegaan. Mijn contactpersoon zei steeds: 'We gaan het regelen'. Maar het is nog steeds niet geregeld. De overblijf heb ik zelf betaald, waardoor ik nog meer financiële problemen kreeg. Ik heb er bijna twee weken niet van kunnen slapen. Ik geloof in God en bad: 'help ons verder'. De opleiding van mijn man begon in november. Ik kon niks. Zelfs geen kleren kopen voor de kinderen. Toen vroeg iemand in de kerk: 'hoe gaat het?' Ik zei: 'het gaat echt niet goed'. Er met iemand over praten helpt. Iedereen heeft er een mening over. Maar met 1100 euro: je betaalt de huur, het gas, afbetaling van de lening. Je houdt echt niks over. Mijn jongste heeft een stofwisselingsziekte waarvoor hij een dieet heeft. Dat kost veel geld. Ik krijg wel dieetkosten, maar dat is te weinig. Sommige producten die hij nodig heeft kan ik daarom niet bestellen. Het brood dat hij nodig heeft kost € 7,50. Een brood is binnen drie dagen op. Hij mag geen eiwitten en in bijna alles wat we eten zitten eiwitten. De kinderen zijn 9 en 7 jaar, een moeilijke leeftijd. Ze beginnen om dingen te vragen die duur zijn. Dat is vervelend. Soms zeggen ze: 'Mama we krijgen bijna niks van jou'. Het is moeilijk om hen uit te leggen dat ik geen geld heb. Het zijn kinderen. Ik heb het ook met de wijkverpleegkundige besproken. Die probeert nu te helpen met kleren voor de kinderen, kijken waar ik terecht kan, misschien tweedehands. Zo leef ik nu."

Dubbele lasten

"Mijn man heeft op dit moment geen inkomen. Gelukkig worden zijn reiskosten door een stichting be-

taald. Maar het eten en zijn kleding moet van mijn alleenstaandenuitkering worden betaald. Als hij een paspoort krijgt, wordt het misschien ietsje beter. Maar het duurt lang. Als hij het heeft, dan kan hij ondersteuning krijgen in België. Ik kan me met de kinderen wel redden, maar met z'n vieren gaat het niet. Toen mijn man vorig jaar naar België ging werd het financieel echt moeilijk. Op dit moment heb ik 4000 euro schuld. Het is moeilijk om af te lossen. Ik hoop dat het beter gaat als mijn man is afgestudeerd."

Geen vakantie

"Ik woon hier tien jaar, maar ben nog nooit op vakantie gegaan. De kinderen hebben nu vakantie van school. Ze hebben geluk gehad, want de wijkverpleegkundige waar ik contact mee heb vond een plek voor mijn oudste zoon waar hij gratis op vakantie kon. Ik heb hem natuurlijk een paar dingen meegegeven maar de vakantie was echt gratis. Ik vond het vervelend voor de jongste, want die kon niet mee omdat het vanaf 9 jaar was. Toen ben ik naar Humanitas gegaan om te vragen of ze iets voor hem konden vinden. Het is moeilijk, omdat hij speciale voeding nodig heeft. Maar het is toch gelukt. Hij gaat vier dagen. Voor hem moet ik 35 euro betalen. Maar het is me gelukt het geld te vinden. Het is belangrijk dat hij ook op vakantie kan.

Ziet u de toekomst positief?

"Ja. Het diploma van onze opleiding is uitgebreid. Men heeft mij gestimuleerd om mijn opleiding af te maken. Wanneer ik klaar ben zou ik ook in de zorg kunnen werken. Maar ik wil het liefst iets wat ik kan combineren met de zorg voor mijn jongste. Ik wil echt werken. Ik kan niet binnen blijven."

Justine

Heeft u hulp van de sociale dienst?

"Het is ingewikkeld. Vorig jaar heb ik een computer aangevraagd. Tot nu heb ik nog niks gehoord. Ik ben vaak naar de sociale dienst geweest om er naar te vragen. Hetzelfde met de overblijfkosten voor de kinderen. Dat was 95 euro. Mijn fiets ging stuk. Die had ik nodig voor mijn stage, dus heb ik een tweedehands gekocht voor 75 euro. Mijn computer ging stuk. Die had ik nodig voor mijn opdrachten voor de opleiding. Ik moest van mijn contactpersoon naar de Mediamarkt gaan en moest een prijsopgave voor de computer inleveren (tot maximaal 500 euro). Dat heb ik gedaan, maar heb er daarna niets meer over gehoord. Ik kreeg van school een mini-laptop om de opdrachten te maken. De sociale dienst belooft van alles, maar doet niks. Misschien ging het mis doordat mijn eerste contactpersoon ander werk kreeg. Mijn nieuwe contactper-

soon weet niks. Gisteren kreeg ik een rekening van de overblijf. Die durfde ik bijna niet te openen: 104 euro. Wat moet ik doen? Nu heb ik een afspraak met mijn contactpersoon van MJD (Maatschappelijk Juridische Dienstverlening). Die zal contact opnemen met SoZaWe."

Ik heb ook mijn trots

"Met de stage ben ik voorlopig gestopt. Ik liep stage als gastouder. Mijn kinderen kregen vakantie en konden nergens heen. Mijn begeleider werd boos omdat ik gestopt was. Ik begreep haar, maar ze moet ook begrijpen dat ik mijn kinderen niet alleen kan laten. Ze had helaas geen begrip voor mijn situatie. Ik ben naar de consulent van de school gegaan. De consulent heeft mij vaak geholpen, brieven gestuurd naar de sociale dienst. We hadden een afspraak met iemand van de sociale dienst. De contactpersoon van de sociale dienst kwam niet, vergeten of

zo. Toen vond ik het genoeg. Ik heb ook mijn trots. Ik heb mijn uiterste best gedaan. Mijn consulent van de opleiding had alle begrip voor mij en zei: 'Laat maar. Stop met deze stage. Ga op je kinderen passen want de kinderen gaan natuurlijk voor'. De stage was voor tien maanden. Daarvan heb ik er vier gelopen. Het was niet mijn schuld. Ik krijg wel mijn diploma. En ik blijf gewoon naar school gaan voor de theorie. Het is niet makkelijk, maar je moet iets doen zodat je het beter krijgt."

Redt u het wel?

"Het is moeilijk, maar mensen om je heen die elkaar ondersteunen is heel belangrijk. Binnenkort gaan we in de kerk zingen. Ik probeer te denken: 'het komt goed'. Dat helpt. Ik kijk vooruit. Wat gebeurd is, is gebeurd. Ik blijf positief. Maar weinig geld geeft wel veel stress."

Huishoudboekje Justine (9)

Twee ouders, twee kinderen (18-)

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering	1.123,00	
Salaris		
Studiefinanciering		
Huurtoeslag	98,00	
Zorgtoeslag	147,00	
Kinderbijslag	279,00	
WTCC		
Bijzondere Bijstand	216,00	Onder meer dieetkosten
Overig		
Totaal	1.863,00	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	317,00	
Energie	100,00	
Water	10,00	
Zorgpremie		
Verzekeringen	244,00	
Gemeentelijke belastingen	13,00	
(Vaste) telefoon / kabel / internet	73,00	
Kinderopvang	24,00	
Overig	130,00	Creditcardschuld
Overige lasten	167,00	
Vervoer	50,00	
Abonnementen / contributies	5,00	
Mobiele telefoon	20,00	
Overig	100,00	
Totaal	1.253,00	
Variabele lasten / vrij besteedbaar		
610,00		
Eten	250,00	
Kleding	50,00	
(Vervanging) apparaten, meubels, e.d.	40,00	
Verzorging	30,00	
Kapper	5,00	
Uitgaan / cadeautjes	10,00	
Vakantie	15,00	
Overig	200,00	Dieet

Dat raak je nooit meer kwijt

Een gesprek met hulpverlener en ervaringsdeskundige Mirjam (58). Zij heeft de boodschappenlijst niet ingevuld, omdat "mensen met een minimuminkomen al voortdurend formulieren en lijstjes moeten invullen."

Mirjam vertelt over haar ervaringen als lid van de Parochiële Charitas Instelling. "We werken onafhankelijk van de kerk en zijn er voor mensen die tussen de wal en het schip raken, mensen die nergens meer voor in aanmerking komen, zoals sociale dienst of bijzondere bijstand. Die mensen kunnen een beroep doen op ons. Om meer bekendheid te geven aan ons project hebben we onder andere contact met de sociale dienst, de kredietbank en het maatschappelijk werk. Die krijgen steeds meer cliënten en nemen ook contact op met ons."

De grote lijn in de ontwikkelingen is dat acht van de tien mensen die bij ons aankloppen van allochtone afkomst zijn. Ook krijgen wij als PCI steeds meer aanvragen van alleenstaande moeders met schoolgaande kinderen."

Je kunt geen kant op

Is het allemaal eigen schuld dikke bult of is het inkomen structureel te laag?

"Van deze vraag gaan mijn haren recht overeind staan. Ik ga er zelfs

van stotteren. Kijk, ik heb ook een uitkering. Vanmorgen haperde mijn waterkoker. Het eerste wat er dan door mij heengaat is: 'Oh mijn god, laat dat ding het doen, want ik heb geen geld om een nieuwe te kopen. Dat is iets wat altijd in je hoofd zit als je een uitkering hebt: als er maar niks gebeurt want ik heb er geen geld voor.' Vlees eten, dat bestaat niet meer. Daar heb ik geen geld voor. Elke dag een warme maaltijd is er niet bij. Dat kan niet."

Daar vraag je niet om. Je kunt doordat je zo weinig inkomen hebt geen kant op. En het is structureel; je hebt geen uitzicht op verbetering. Ik ben 58, dus een betaalde baan kan ik wel vergeten. Wat moet je? Als er bij mij iets gebeurt, dan zit ik ook zo in de schulden. Als ik een maand de huur niet kan betalen dan heb ik grote, grote problemen. En dat is zo gebeurd, helemaal als je kleine kinderen hebt. Dat zien we heel vaak: gezinnen met kleine kinderen die dan een keer een maand huur overslaan en er niet meer uit komen. Het is niet in te halen. Wanneer je drie maanden je huur niet betaalt is de kans groot dat je op straat wordt gezet. Maar je komt er niet uit omdat je nooit de kans hebt om dat inkomen te verhogen. Dat blijft. Dat veroorzaakt de paniek die ik zelf ook voel: wat als er iets gebeurt. Dan kom je niet voor bijzondere bijstand in aanmerking."

Bovendien heb ik gesprekken gevoerd met de kredietbank, waaruit blijkt dat ze veel minder mensen toelaten bij schuldsanering omdat de aanwas zo groot is. Er wordt steeds meer beslag gelegd door de kredietbank. Die verstrekt de mensen vervolgens leefgeld en voor de rest zoeken ze het maar uit."

Schaamte en vernedering

"Zelf heb ik niet meer dan 33 euro per week te besteden. Ik heb het geluk dat ik mijn spullen mee kon nemen vanuit de tijd dat ik een eigen bedrijf had, dus ik zit er prima bij. Het is niet aan me te zien maar ik ben zo arm als een kerkrat. En het is zo vernederend. De lijsten die je moet invullen. De adviezen die je krijgt: ga maar naar de Jumbo, daar kun je gratis koffie krijgen. Hels word ik er van. Alsof wij totaal rechteloze burgers zijn omdat we een uitkering nodig hebben."

In mijn vorige huis deed mijn koelkast het niet meer. Toen werd me aangeraden om bijzondere bijstand aan te vragen. Ik wilde niet, maar het was bloedheet. Nou vooruit dan maar, uiteindelijk vroeg ik het toch aan. De dame die me hielp zei: 'Ik loop meteen met u mee.' Controle. Ze liep naar mijn keuken, deed de koelkast open en constateerde dat die echt stuk was. Je bent vernederd tot op het bot omdat je een koelkast aanvraagt. Ik voel het nog."

Avondvierdaagse

Mirjam: "Wij helpen op materieel gebied. Bij immateriële nood verwijzen we door naar hulpverleners. Wij helpen met geld, bijvoorbeeld iemand die de avondvierdaagse wil lopen en zei: 'Ik heb alles geregeld, maar ik moet ook reis- en verblijfkosten maken en daar heb ik het geld niet voor. Kunnen jullie me helpen?' Ik ben er achteraan gegaan en heb dat geld bij elkaar gescharreld."

Mirjam

30 euro per week

Mirjam: "Momenteel heb ik te maken met een vrouw die 65 is geworden en overging van bijstand naar de AOW. Ze heeft een zoon die allerlei medicijnen nodig heeft die niet vergoed worden, waardoor ze schulden heeft. Nu blijkt dat de AOW niet goed geregeld is. Ze kreeg 30 euro leefgeld per week voor drie personen. Nu krijgt ze niks. De kredietbank zegt knalhard: 'Wacht eerst maar tot het geregeld is.' Ik zei: 'Meneer, ze zit zonder geld. Ze kan geen eten kopen. Niks.' Dan word je giftig en denk je: 'Rutte, kom eens een paar weken hier zitten. Loop een paar weken met me mee.' Ik kan daar zo verschrikkelijk kwaad om worden. Wat kun je in godsnaam doen met 30 euro?"

Dat zie je bij alle mensen die schulden hebben: de schaamte en de vernedering. Dat staat los van geld. Het gevoel dat je je constant moet verantwoorden. Wat kan het hen schelen dat je met maar 30 euro moet rondkomen en dat je geen vlees eet. Fruit? Ik weet hoe het er uit ziet. Dat geldt niet alleen voor mij, maar voor al die mensen waar ik kom. En hoe krijg je dat overgebracht? De schande is dat we geen kant uitkunnen. Ik spreek over de bijstand, maar ook de Wajongers, de gesubsidieerde banen. We zitten hier met die 30 euro in de week en lezen in de krant dat er grote aantallen onder de armoedegrens leven. En het eerste wat deze regering zegt: dan bezuinigen we toch op de uitkeringen?"

Twee goede spijkerbroeken

"Toen ik stopte met mijn bedrijf was ik vijftig. Dan loop je tegen een muur op. Je kunt merken dat je in een studentenstad zit. Ik ben te duur. Voor mij krijgen ze er twee. Ik ben onderin een la gestopt en daar kom ik nooit meer uit. Je hebt geen toekomst. En met deze liberale regering vrees ik dat het alleen maar erger wordt.

Ik merk het ook sinds ik een uitkering heb. In het begin had ik 50 euro

in de week. Nu heb ik nog maar 33 euro. Het eigen risico voor ziektekosten was vorig jaar 150 euro. Nu is het 170 euro. Je gaat dubbelop achteruit: de prijzen gaan omhoog en je inkomen gaat elk jaar omlaag. En het gaat maar door. Wat houd ik straks nog over om van te leven? Ik koop alles wat ik nodig heb in de kringloopwinkel. Van mijn vakantiegeld koop ik twee goede spijkerbroeken. Daar kan ik een heel jaar mee doen. Zo doe je dat. Ik probeer er zo min mogelijk aan te denken, want anders word je gek. Maar het zit altijd in je achterhoofd. Bij elke stap die ik zet, bij elke boodschap die ik koop denk ik 'te duur'. Je bent er 24 uur per dag mee bezig."

Lazarus

Mirjam: "Als PCI hebben we een theaterstuk laten opvoeren in Groningen: Lazarus. Het wordt gespeeld voor en door mensen die de armoede aan den lijve ondervonden. We hebben het bij de gemeente en de verschillende instellingen onder de aandacht gebracht. De bisschop kwam kijken en belangrijker, de wethouder. Die heeft het ook bij andere gemeenten onder de aandacht gebracht. Dat is een belangrijk middel geweest om armoede, de bureaucratie en de sociale achtergronden onder de aandacht te brengen. Het heeft heel goed gewerkt. Bovendien wil de wethouder het ook in de Tweede Kamer laten spelen."

Ik geef niet op

"Vergeet ook het sociaal isolement niet waar je in terecht komt. Ik heb twee vriendinnen die gisteren gingen lunchen bij de Hema. Dan krimpt mijn hart ineen, want ik kan niet mee. Ze nemen me af en toe mee uit. Dat laat ik ook toe. Maar het voelt niet lekker en je kunt nooit iets terug doen. Daar word je niet vrolijk van.

Moreel word ik overeind gehouden door de saamhorigheid van de PCI en mijn geloof. En ik zit in de Ouderenraad van de gemeente. Ik zie en hoor veel en doe actief mee. Dat is voor mij een manier om te proberen er greep op te krijgen. Ik heb geen geraniums, maar ik wil er ook niet achter zitten. Op deze manier duw ik toch een beetje terug. Ik zit nu anderhalf jaar in de Ouderenraad en dan zie je toch wel resultaat: mensen benaderen, armoede onder de aandacht brengen, de PCI bekend maken. Er is een bezoekersprogramma opgezet door de gemeente in verband met armoede en eenzaamheid onder ouderen. Het zijn kleine stapjes maar het helpt wel. Op lokaal gebied bereik je wel wat. En opgeven dat doe ik niet.

Mirjam: "Het meest schrijnende geval dat ik mee-maakte: ik werd gebeld door de kredietbank die zei 'deze mensen hebben helemaal niks.' Ik dacht nog dat het wel meeviel, want dat horen we vaker. Dat deed ik. Mijn collega en ik gingen er heen en kwamen op vier hoog in een flat terecht. Het enige wat er op de grond lag was een tweepersoons matras dat te vies was om aan te pakken, een groot televisiescherm geleend van een zus en verder: niks! Kale muren, geen vloerbedekking, een peertje in de kamer, lege kasten, niks. Dat kun je je niet voorstellen. Zelfs geen kookstel. Ze konden niet eens koken.

Het ging om een echtpaar met een zoon van 17. Het geluk was dat hij een parttime baan als kok had in het ziekenhuis. Hij maakte wat meer en nam eten mee naar huis, zodat ze thuis iets lauws konden eten. In het ziekenhuis konden ze douchen, want zij werkte ook parttime in het ziekenhuis. Maar dat was het. De jongen moest een half uur lopen naar zijn school. Hij kreeg wat kleren van haar zus. Zoiets had ik nog nooit meegemaakt."

In de schulden

"Natuurlijk zijn ze zelf in de schulden geraakt. Hij was gokverslaafd, had een goed inkomen, raakte aan lagerwal, huis moeten verkopen met verlies, beslag gelegd op alles natuurlijk. Alles, alles kwijt. Hij kwam op straat en heeft daar vijf jaar rondgezworven. Ze pendelde tussen de straat, het Leger des Heils en familie waar ze af en toe op de bank kon slapen. Na vijf jaar kwamen ze weer bij elkaar en kregen een flat met hulp van het maatschappelijk werk.

Maar wat gebeurde er? De hulpverlener ging de dochter stalken. Ze hebben een aanklacht ingediend. Ze hadden al niet zo veel vertrouwen, maar dat was toen helemaal verdwenen. Tot nu toe heb ik ze nog steeds niet kunnen overtuigen dat ze opnieuw contact moeten opnemen.

Ze leenden bij de burens twee eetkamerstoelen, zodat mijn collega en ik konden zitten. Dat gezicht van haar toen ze haar verhaal vertelde, de tranen liepen over de wangen zonder geluid. Dat raak je nooit meer kwijt. Wij zijn gelijk naar de kringloopwinkel gegaan en hebben van alles gekocht: tafel, stoelen, potten, pannen, borden, bestek. Er was werkelijk niets in huis. We hebben ook direct een brief geschreven aan de burgemeester, de wethouder en de sociale dienst. Toen bleek dat deze situatie in de gemeenteraad was

besproken. Maar niemand wist wat ze er mee aanmoesten. Terwijl ze beiden werken. Nu is het eindelijk zover dat ze 30 euro per week van de kredietbank krijgen om van te eten. En dat in het rijke Nederland anno 2011. Onvoorstelbaar.

Dit is het schrijnendste geval dat we hebben meege-maakt tot nu toe. Maar het laatste jaar hebben we als PCI veel meer aanvragen gekregen dan de voorgaande jaren. En het gaat ook om grotere bedragen. We hebben het idee dat de crisis begint door te werken. Het blijkt dat ze ons steeds beter weten te vinden, ook omdat we meer bekend raken. Iemand met gokschulden, is dat eigen schuld dikke bult? Het is niet slim, maar hij vraagt er niet om op zo'n klein flatje te zitten met zo'n vieze matras.

De grote lijn in de ontwikkelingen is dat acht van de tien mensen die bij ons aankloppen van allochtone afkomst zijn. Ik kwam er achter dat het komt doordat ze heel erg schromen om hulp te vragen, te laat hulp vragen en de weg niet kennen. Je praat over schuldenopbouw van 40.000 tot 50.000 euro. Ze lenen bij familie en vrienden. En op een gegeven moment merken ze dat het terugbetalen niet lukt. Dan lopen de schulden op. Vanaf 10.000 euro schuld komen ze bij ons met 'nu weten we het niet meer'. Er moet veel meer voorlichting gegeven worden aan mensen met een allochtone achtergrond, zodat zij beter op de hoogte raken van waar zij recht op hebben en van mogelijkheden om ondersteuning aan te vragen. Wij proberen het in eerste instantie op te lossen door te verwijzen en te begeleiden naar de sociale dienst en de kredietbank. Dat werkt in de meeste gevallen, maar het is heel intensief werk. Je bent gemiddeld twee jaar bezig met een gezin. Dan is het meestal geregeld dat ze een uitkering krijgen of dat de kredietbank de zaak overneemt en ze weekgeld krijgen om van te leven.

Bijkomend is dat je de mensen op het hart drukt: leen niet meer en stuur geen geld meer naar familie in het buitenland. Het is een complex geheel van zaken op orde krijgen, regels afspreken en zorgen dat mensen zich aan de regels houden, terwijl het indruist tegen wat ze gewend waren.

Nederlanders bouwen gewoon een schuld op. Die mensen neem je mee naar de kredietbank en de sociale dienst. Dat is meestal snel geregeld. Ze accepteren makkelijker hulp en kunnen het op een gegeven moment zelf. Dan hoeft je niet mee naar elke afspraak."

Ik heb geen geluk

Mahmoud is een alleenstaande man van 47 jaar. Hij heeft geen verblijfsvergunning. Hij heeft geen werk en geen uitkering. Hij huurt een kamer en moet lenen om de huur te kunnen betalen. Hij kleedt zich met de kleding die hij nog heeft uit de tijd dat hij wel werk en inkomen had. Voedsel krijgt hij van de voedselbank, maar dat is lang niet genoeg om van te leven. Om meer eten te kopen, moet hij lenen bij mensen in zijn sociale netwerk. Hij verplaatst zich met een fiets. Met een oude Nokia-telefoon onderhoudt hij enig contact met zijn familie in Egypte en met enkele mensen in zijn netwerk. Hij heeft verschillende gezondheidsproblemen. Hij is niet verzekerd, maar de huisarts uit de tijd dat hij wel verdiende en wel verzekerd was, is hem blijven helpen.

Mahmoud is afkomstig uit Egypte en heeft in Alexandrië gewoond. Hij heeft in Egypte een (economische) opleiding gevolgd waarmee hij in Nederland boekhouder zou kunnen worden. Nadat hij zijn militaire dienstplicht heeft vervuld, is hij in 1990 naar Nederland gekomen. Vrienden die inmiddels in Nederland woonden, adviseerden hem dat. Hier zou hij gemakkelijker aan werk kunnen komen en beter kunnen verdienen dan in Egypte. Zodoende zou hij ook zijn familie in Egypte (ouders, broers en zussen, samen tien mensen) financieel kunnen ondersteunen.

Alles verloren: familie, gezondheid, werk

De eerste tien jaar in Nederland heeft Mahmoud 'wit en zwart' gewerkt. Hij heeft het daarmee zo druk gehad dat hij aan het zoeken van een partner niet is toegekomen. "Ik dacht alleen maar aan mijn familie." Op enig moment is hij weggestuurd

door zijn baas en daarna heeft hij geen werk meer kunnen vinden. Vanaf 2000 is het moeilijk geworden om zonder verblijfs- of werkvergunning te kunnen werken. Er staan hoge boetes op, waardoor dit voor werkgevers riskant is geworden. "Voor 2000 andere sfeer. Wet is veranderd. Mensen zijn veranderd, niet allemaal."

Hij geeft ook aan dat hij veel in de tuinbouw heeft gewerkt, maar dat hij dat nu niet meer zou kunnen. Hij heeft gezondheidsproblemen en het werk in de tuinbouw is daarvoor te zwaar en de dagen zijn er te lang.

Een verblijfsvergunning heeft Mahmoud niet gekregen. Ook kwam hij niet in aanmerking voor het generaal pardon van 2007. Hij heeft geen geld om een advocaat in te schakelen om alsnog een verblijfsvergunning te bemachtigen. Hij erkent dat hij weinig kans maakt op een verblijfsvergunning. Terugkeer naar Egypte is geen optie. Zijn familie dringt daar soms wel op aan. De kans op werken en het opbouwen van een bestaan zijn echter in Egypte ook bijzonder klein. "Ik heb daar niets. Kan daar ook niet werken. Ze vergeten me daar."

Geen recht om te leven

Omdat Mahmoud geen verblijfsvergunning heeft, kan hij geen aanspraak maken op een uitkering. Hij ervaart dit als schrijnend. Hij heeft immers lange tijd gewerkt en belasting betaald zonder problemen te maken. 'Ik ben geen crimineel. Ik kan

niet stelen. Ik ben twintig jaar hier en kom voor het goede doel. Je krijgt niks. Dat doet pijn'. Hij vergelijkt zichzelf met asielzoekers die na toekenning van een verblijfsvergunning een woning en een uitkering krijgen. Mahmoud huurt een kamer van een Surinamer die hij kent uit een vorige werkkring. Deze kamer heeft hij voor zichzelf, maar keuken en toilet/douche deelt hij met andere bewoners van de etage. Deze kamer kost € 250,- per maand. Om de huur te kunnen betalen, moet hij lenen.

Voor voeding is hij aangewezen op de voedselbank. Dat is echter veel te weinig om voldoende van te kunnen eten (ontbijt, lunch, warme maaltijd). Ik (interviewer) sprak met iemand van de voedselbank. In Den Haag ontvangen zo'n drieduizend mensen een voedselpakket en dat maakt de spoeling dun. Het pakket van deze week bestond behalve uit wat klein grut, uit een brood, een pak drinken en een zak aardappels. Voor sommige deelnemers was er een bakje gehakt en een grote zak borrelnootjes. Om meer eten te

Lees verder onderaan p. 38 >

Alle dingen zijn moeilijk

Mike (24) en Jean Claude (29) komen uit Centraal Afrika en zijn bijna zes jaar in Nederland. Zij zijn de oorlog ontvlucht. Mike heeft zijn moeder achtergelaten in Afrika. Jean Claude zijn vrouw en zijn kind, die zich ook schuilhouden op een geheime plaats. Het is moeilijk om contact te onderhouden met de familie. En het ontbreekt hen aan geld om langdurig mobiel te kunnen bellen.

Mike heeft geen verblijfsvergunning. Jean Claude heeft tot 2008 een verblijfsvergunning gehad, maar deze is ingetrokken. Volgens de Nederlandse overheid is hun land weer veilig en Mike en Jean Claude worden geacht terug te keren. Mike en Jean Claude zien dit anders en zeggen niet te kunnen terugkeren om veiligheidsredenen. Via een advocaat proberen zij alsnog een verblijfsvergunning te krijgen. Beide mannen zijn in Nederland met elkaar bevriend geraakt.

Geen werk en geen uitkering

Mike en Jean Claude hebben geen werk. Officieel mogen zij ook niet

werken en hebben ze geen recht op een uitkering. Zij hebben geen enkel inkomen. Hun weinige bezittingen passen in een kleine boodschappentrolley. Om te kunnen eten, zijn zij aangewezen op de voedselbank. Daarvan zeggen zij: "We zijn blij dat het er is, maar het is echt te weinig om voldoende te kunnen eten." Kleding krijgen zij via de kledingbank.

Jean Claude is in 2008 opgevangen door vrienden. Hij weet niet hoe lang hij nog bij hen kan blijven. De ervaring leert hem dat het moeilijker wordt als deze situatie langer duurt. Ook Mike 'logeert' bij Afrikaanse kennissen. Mike: "All things are very difficult." Je hebt geen inkomen, helemaal niets, maar je moet wel voor alles betalen. Voor de tram om bij de advocaat, dokter of voedselbank te komen, etc.

Studie en sport?

Begin dit jaar hebben zij zich afgevraagd wat ze kunnen doen om uit hun moeilijke positie te komen. Ze volgen nu (gratis) lessen in de

Nederlandse taal. Ze willen graag een opleiding doen. Mike heeft zich ingeschreven voor een economische opleiding en Jean Claude voor een technische informatica-opleiding. Het probleem is dat zij geen geld hebben om de studie te kunnen betalen. Ze zoeken daarvoor nog mogelijkheden. Jean Claude heeft contact met het UAF, maar er is nog geen beslissing genomen vanwege twijfel over zijn documenten. Mike vraagt of er andere organisaties zijn die zijn opleidingskosten kunnen betalen.

Mike is lid van een club voor hardlopen, iets wat hij heel graag doet. Deze club accepteert zijn situatie en er is iets geregeld voor de contributie. Door de stress en onzekerheid komt hij er vaak niet aan toe. Beide mannen hebben een christelijke achtergrond, maar er is in Den Haag niet een kerkgemeenschap voor mensen uit hun land. Er is wel een Congolese kerkgemeenschap in Den Haag. "Maar dat is totaal iets anders." Zij kennen de kerk via STEK/Oase.

Vervolg 'Ik heb geen geluk'

kunnen kopen, moet Mahmoud ookweer geld lenen. Verder beschikt hij over één set kleding – nog uit de tijd dat hij wel geld verdiende, een fiets en een oude telefoon, noodzakelijk om contact te kunnen hebben met zijn familie in Egypte.

Mahmoud heeft suikerziekte en epilepsie. Hij klaagt ook over pijn aan zijn nier. Slapen doet hij slecht, vanwege de pijn en vanwege de situatie. Als hij geluk heeft, slaapt hij één van de vier dagen goed. Soms raakt hij ook in coma. Zijn arts helpt hem

nog steeds, ook al is hij niet meer verzekerd. Zijn ouders zijn inmiddels overleden. Met zijn broers en zussen heeft hij eens in de zes maanden telefonisch contact. Er zijn enkele mensen die hem af en toe bellen om te vragen hoe het met hem gaat. Hij heeft dus wel contacten met mensen, maar "als ze weten dat je geen geld hebt, willen ze niks van jou horen." Op de vraag of hij contacten heeft via de moskee, geeft hij aan dat hij daar soms nog wel eens komt, maar dat daarvoor hetzelfde geldt.

Het geld dat hij moet lenen, leent hij voornamelijk bij vrienden en kennissen, d.w.z. mensen waarmee hij vroeger heeft gewerkt, vaak ook zelf uit Egypte afkomstig. Hij wil graag terugbetalen. De mensen verwachten dat ook, hoewel ze beseffen dat de kans daarop klein is. "Het doet pijn, maar ik kan niets doen." Mahmoud ziet weinig perspectief voor de toekomst. Hij hoopt vooral dat hij weer zou mogen werken en weer werk zou kunnen vinden. Hij zegt: "Ik weet: ik heb geen geluk."

Hoe verder?

De interviews en boodschappenlijstjes in dit katern laten zien hoe het leven er op dit moment uitziet voor de mensen die geïnterviewd zijn. Wat de concrete gevolgen van de geplande wetswijzigingen en bezuinigingsmaatregelen zullen zijn moet nog blijken, al hebben we daarover wel een vermoeden uitgesproken.

We hopen dat - een deel van - de geïnterviewden bereid is ons de komende tijd te informeren over de veranderingen waarmee zij te maken

krijgen en de invloed die dat heeft op hun leven. Daarover zullen we dan een vervolgrapportage maken.

Ook in samenwerking met andere organisaties in de anti-armoedebeweging zijn er plannen om de koopkrachtgevolgen van het politieke beleid te volgen, en te laten zien wat het voor mensen van vlees en bloed betekent.

Wij vinden het belangrijk dat de stem en de verhalen gehoord wor-

den van de mensen die in de praktijk van alledag te maken krijgen met de gevolgen van de ingrijpende maatregelen die op Haagse burelen bedacht worden.

We hopen dat de verhalen ook een bijdrage kunnen leveren aan het ondernemen van actie om voorgenomen maatregelen bij te stellen of te verzachten. Ook daarover zullen we graag berichten.

Bestelbon publicaties Arme Kant van Nederland

Naam: .....

Straat en nummer: .....

Postcode en plaats .....

E-mail: .....

Stuur mij s.v.p.:

- ... ex. Armoede en recht doen - helpen onder protest in de praktijk (€ 7,50)
- ... ex. Eerste Hulp Bij Schulden - over schuldhulpverlening en de kerken (€ 6,50)
- ... ex. Budgetspel - uitgaven en inkomsten in balans? (€ 20,-)

- Een los nummer van het kwartaalblad 'De Arme Krant van Nederland' (gratis)
- Hierbij geef ik mij op als abonnee van het kwartaalblad.
(vrijwillige bijdrage, richtbedrag € 20,-).

- Hierbij meld ik mij aan voor de digitale nieuwsbrief (gratis)

Prijzen exclusief portokosten.

Stuur deze bon in een gefrankeerde envelop naar:
Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA,
Luijbenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch

De achterkant van de Booschappenmand

Koopkracht in de praktijk

Voor topsalaris en bonus is geen goede rechtvaardiging

Met hoge salarissen en variabele bonussen zouden managers beter omkopen. Gedragswetenschappelijk studies klopt dat voor hoogstaal niet.

Pim Zylstra

B Het sturen van topmanagers door beloning doet is puur economisch vraagstuk.

De rijken zijn echt rijker geworden

Wijl de economie rijpt, groeit het aantal miljonairs en kwade van slim elegenden. Voor Robert Golebs

N...

Miljonairs worden er meer van gemaakt

...

Ten eerste

Topbestuurders verdienen meer dan normbedrag. Topbestuurders uit zorg weigeren salarisverlaging

...

De bonus is onuitroeibaar

Een kleine groep bedrijven keert bewust geen bonussen uit. Waarom kan de rest niet volgen?

Ten eerste

Profiteren van de overheid Hypotheek en kinderopvang vaker

Overheid gulst voor rijkaards

Topsalarissen stijgen 8 procent

...

Honger in de Hoorn van Afrika!

Help de slachtoffers in Ethiopië, Kenia en Somalië

PUBLIC SPIRIT
Vereniging Humanitas
Voorzitter
Hoofdbestuur

derden, meer onderwijs en c